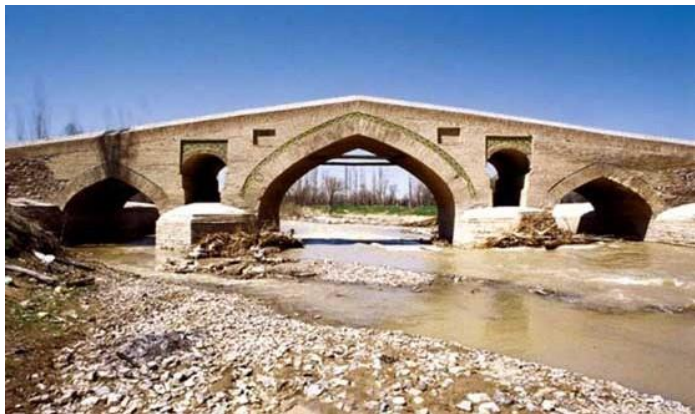

پل‌ها و آب‌بندها

از بناهای غیرمذهبی، که در مسیر جاده‌های کاروانی، راه‌ها و روی رودها، که طغیان آب رودخانه‌ها غیرقابل کنترل بوده، ایجاد می‌شدند. -پیشینه: هنگامی که بشر توانست آب را مهار کند و مسیر آن را مشخص سازد و از تنه درختان برای عبور و مرور از عرض رودخانه استفاده کند، کار پل‌سازی آغاز شد. مشاهده قدیمی‌ترین پل‌ها در: پل بردیده از دوره هخامنشیان در جلگه مرودشت، بیستون در کرمانشاه از دوره ساسانیان، بند امیر در فارس در دوره آل‌بویه و پل خواجوی اصفهان. ایجاد آب‌بند، ذخیره‌سازی آب.

پل دوآب شازند اراک

بند خاک، شوشتر

بند قیصر یا پل شادروان، شوشتر

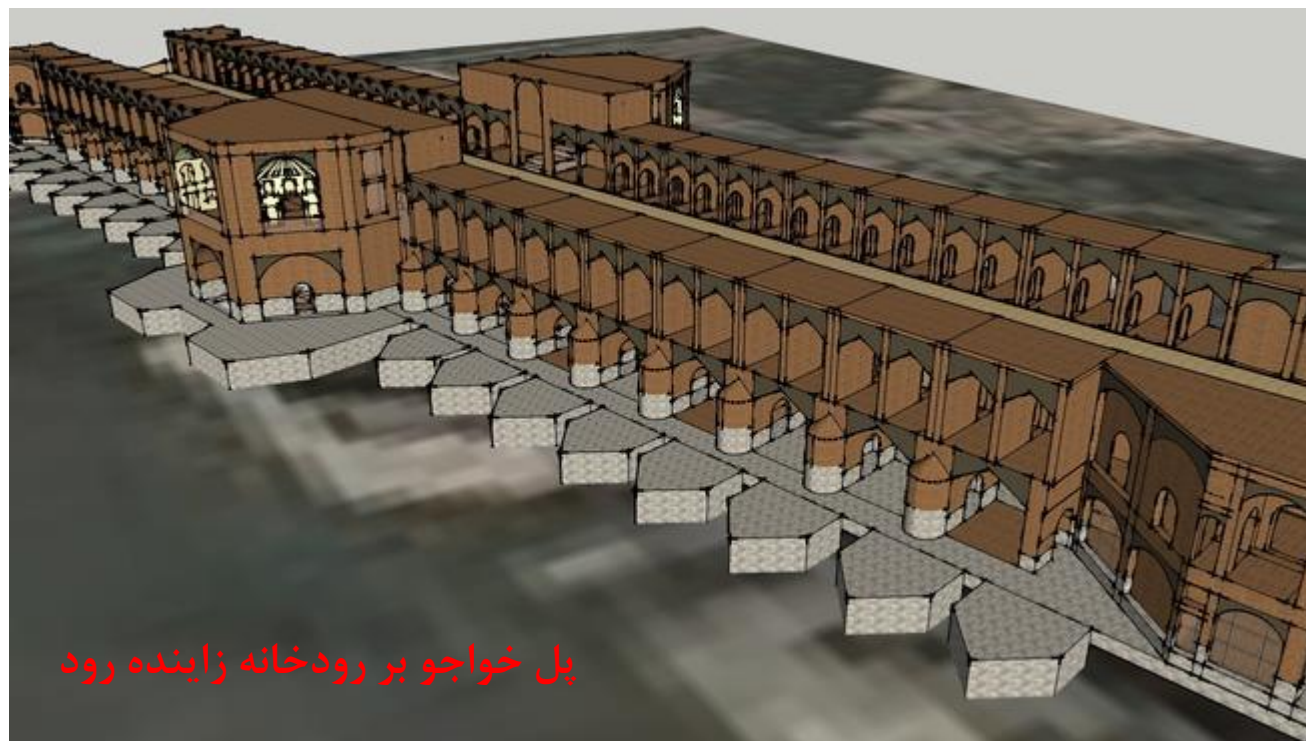
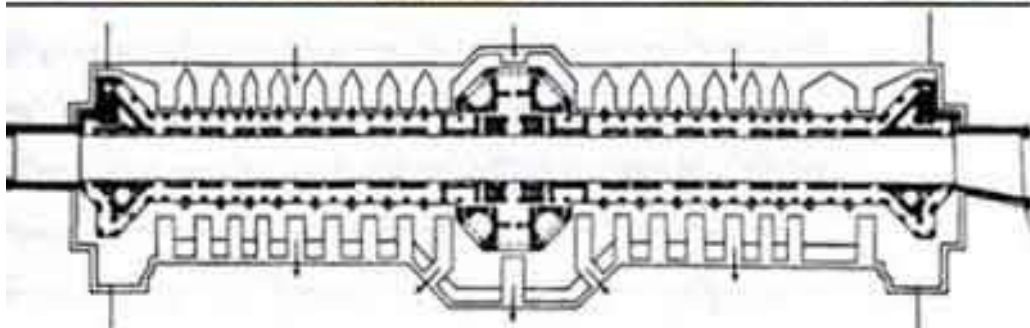
پل خواجه (صفوی، شیوه اصفهانی)

- پل به صورت دو طبقه است. به موازات جاده رواقی سرپوشیده قرار دارد که می‌توان از آن رودخانه را تماشا کرد که در زیر هم راهی برای قدم زدن و پله‌هایی برای نشستن وجود دارد.

- از زیباترین پل‌های دنیا، با زیباترین تناسبات، **نقطه اوج پل‌سازی ایران**، از نوع پل سدی (پل‌بند)

- مصالح: سنگ، آجر، ساروج

- پایه‌های پل به شکل نیم‌گرد، جهت بریدن آب و پخش فشار آب

پل خواجه بر رودخانه زاینده رود

فضای سبز در معماری سنتی ایران بر چند نوع بوده است:

-باغ بزرگ همراه با چند ساختمان و کوشک. (در زبان فارسی به چنین باغی **پالیز** گفته می‌شد، اما اکنون به کشتزاری گفته می‌شود که در آن نعنا و ترخون می‌کارند).

-**باغچه**: باغ کوچک و خصوصی (در همه خانه‌ها از خانه توانگران تا مردم معمولی ساخته می‌شده است).

-**گودال باغچه**: نوعی از فضای سبز که در جاهایی که آب فراوان نداشته است ساخته می‌شده.

-**نارنجستان**: باغی که در آن مرکبات کشت می‌شده است (یزد و شیراز)

-وجه تسمیه:

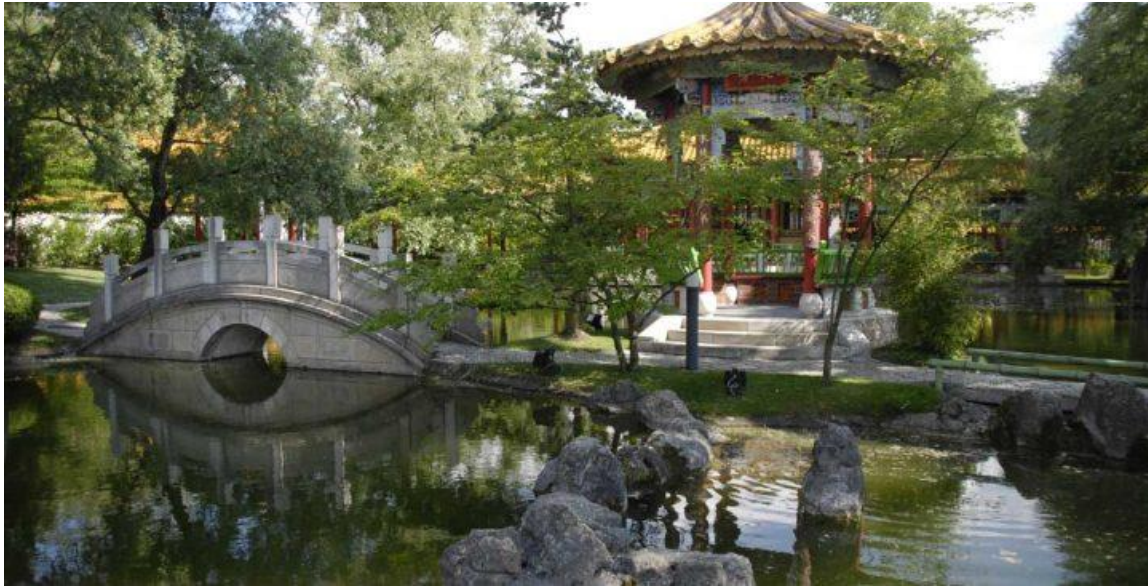
-**بوستان**، **پردیس** (Paradise) / **پارادایس**: معنی انگلیسی واژه بهشت)، **رضوان**، **جنت**، **فردوس**، **نمادی از بهشت**: به معنای بهترین زندگی، باغی سبز، خرم و زیبا

-ایرانیان تصور ذهنیشان را از بهشت که به پاداش اعمال نیک به آن‌ها می‌بخشیده‌اند، در باغهایی سرسبز و خرم تجسم بخشیده‌اند. در بهشت کوثر هست و درختان و گل‌ها و جویبارها، و در باغ نیز آب روان خوش و گل‌های زیبا و درختهایی که می‌توان در سایه آن‌ها آرمید و این محصور در دیواری است که مانع ورود جهنمیان به آن می‌شود.

باغ‌ها:

منظم: ایرانی، ایتالیایی، فرانسوی

نامنظم: چین و ژاپن

باغ چینی

باغ ژاپنی

باغ ایتالیایی

باغ فرانسوی

کانسپت باغ ایرانی:

-کانسپت متافیزیکی: نمادی از بهشت

-کانسپت فیزیکی: هندسه چهارباغ ایرانی، باغی است منظم و محصور، به صورت دو آکس عمود بر هم، که یک از آکس ها بزرگتر از دیگری است و این محورها سردر ورودی را به عمارت (کوشک) مرتبط می کند.

انواع دید در معماری:

-قابل رویت، دیده شدنی (Visual): چشم قرار نیست به یک نقطه معطوف گردد: باغ های ایتالیایی

-دیدنی (Optic): نقطه عطف دارد، چشم به یک نقطه معطوف می گردد: باغ ایرانی، چشم انسان توسط فضای سبز و درختان، از بدو ورود، در آکس اصلی به کوشک اصلی خوانده می شود.

-محل کوشک در باغ ایرانی، کیفیت کوشک را معین می کند.

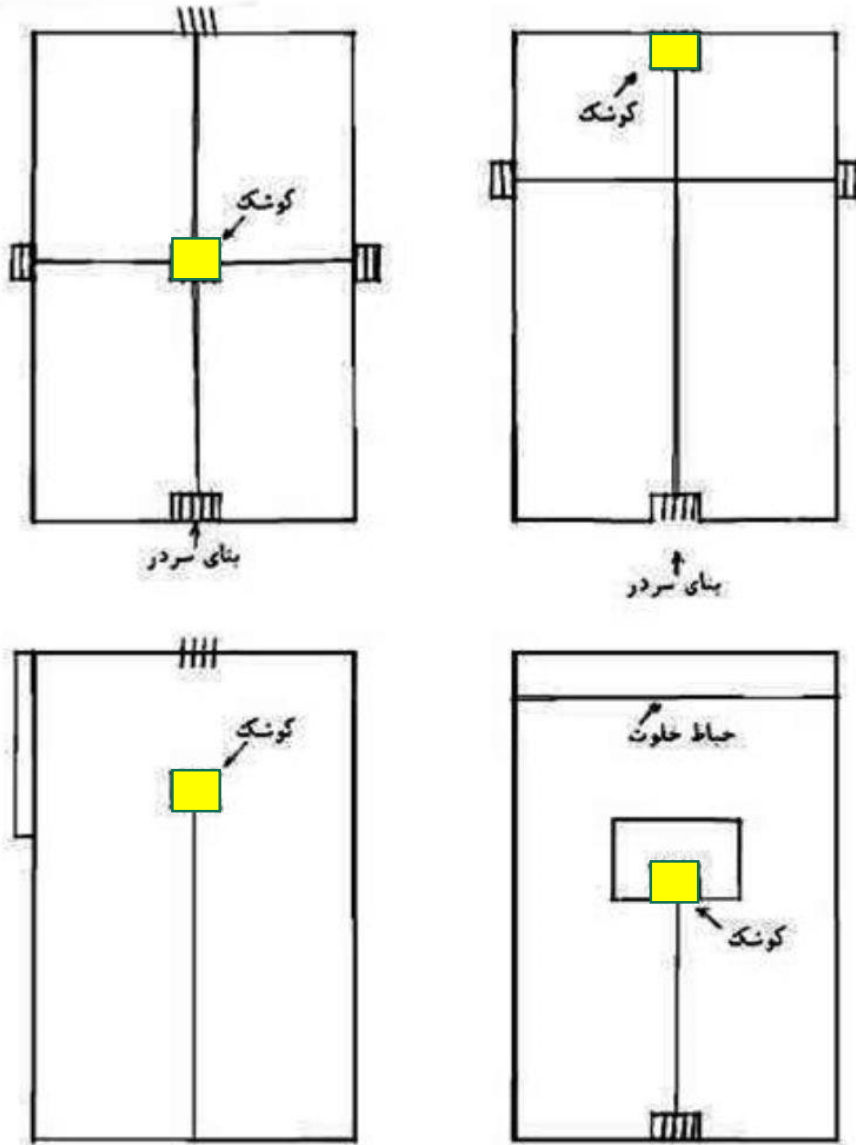
باغ های مسطح: کوشک در وسط

باغ های غیرمسطح: کوشک در بالاترین نقطه

-هندسه:

-باغ‌های ایرانی را یا در زمین‌های مسطح ایجاد می‌کردند و باغ‌های دشتی بودند یا در زمین شیب‌دار، که امکان می‌داد باغ را با آبشارها و درختهای بیشتر، زیباتر ساخت. مانند باغ تاج نظر، باغ شاهزاده ماهان و باغ تخت شیراز. در باغ ایرانی توجه خاصی به شکل‌های هندسی می‌شد و شکل مربع که فاصله بین اجزاء باغ را ساده و روشن نشان می‌داد از اهمیت خاصی برخوردار بود. برای کاشت درخت، نخستین گام، دقت در تعیین فاصله محل کاشت از هر طرف بود و بدین ترتیب مربع‌هایی شکل می‌گرفت که از هر طرف می‌توان ردیف درختان را دید. در باغ‌های ایرانی علاوه بر عمارت یا کوشک اصلی بناها سردر هم بود که در حقیقت بیرونی باغ یا محل پذیرایی محسوب می‌شد. در میان کرت باغ ایرانی معمولاً گیاهانی می‌کاشتند که زیاد بلند نشوند و همیشه سبز و زیبا باشند. یک اصل مهم در باغ‌سازی ایرانی چشم‌انداز اصلی به شکل مستطیلی کشیده است.

✓ در هندسه باغ ایرانی ۲ اصل مهم بود: سه کشیدگی در کنار هم و تقسیم باغ به مربع‌هایی که خود دارای تقسیماتی منظم و مربع شکل بودند.

چهار نحوه قرارگیری کوشک در محوطه باغ

-عوامل موثر بر ساخت باغ ایرانی:

-سامان‌بندی بر پایه اندازه و هندسه ویژه

-**دل‌انگیز بودن** (همه لطف باغ در این بوده که کسی یکباره از یک بیابان خشک و بی‌آب به یک بهشت درآید).

-**مسئله آبیاری** (کاریز و قنات)، همچنین برای نمایش آب در باغ بر سر راه آب:

-سنگ‌های سینه کبکی کار می‌گذاشتند. سنگ مرمر را مانند فلس ماهی تراش می‌دادند و آن‌ها را با شیب کمی در جوی کار می‌گذاشتند که آب کم از روی آن‌ها می‌گذشت، ولی جلوه داشت و موجدار می‌شد.

-پله پله کردن مسیر جریان ملایم آب و تند و پر سر و صدا کردن آن.

-**آبشار و آبگردان:** در هشت‌بهشت اصفهان، آب از اشکوب بالای ساختمان بر روی کاشی‌های اشکوب همکف می‌ریخته است.

-**استخر:** شکل استخر قبل از اسلام و اوایل اسلام (گرد)، شکل استخر بعد از اسلام (مربع، مستطیل، و اشکال هندسی منظم و ساده از شش پهلوی تا دوازده پهلوی)

-**آفتابگیری**

-درخت‌ها در یک راستا و در فاصله‌های برابر (تا روی هم سایه نیندازند و همه از نور بسنده بهره‌گیری کنند).

-درختان بر انواع:

-خزان پذیر: تبریزی، ارغوان، چنار و سپیدار (تا سبزی همیشگی باغ را بر هم زند و بدان تنوع دهد).

-خزان ناپذیر: سرو و کاج

-درختان بی بر، پده، بیاخ: سرو، کاج، نارون، افرا، ارغوان

-درختان مثمر: توت (از همه مهمتر)، سیب، گلابی، آلو، هلو، انجیر (بیشتر در گوشه‌های باغ)، درخت مو (موی داربستی یا سواره، موی پیاده و موی خوابیده)

-در میان کرت برای پیشگیری از هرز رفتن آب، اسپست (گونه‌ای یونجه) می‌کاشتند، (این گیاه، حشرات زیانبار را می‌کشد).

-گل‌ها: گل سرخ یا گل محمدی (گلاب‌دهی، خاصیت طبی)، گل همیشه‌بهار، زنبق سفید، شب‌بو، نسترن و

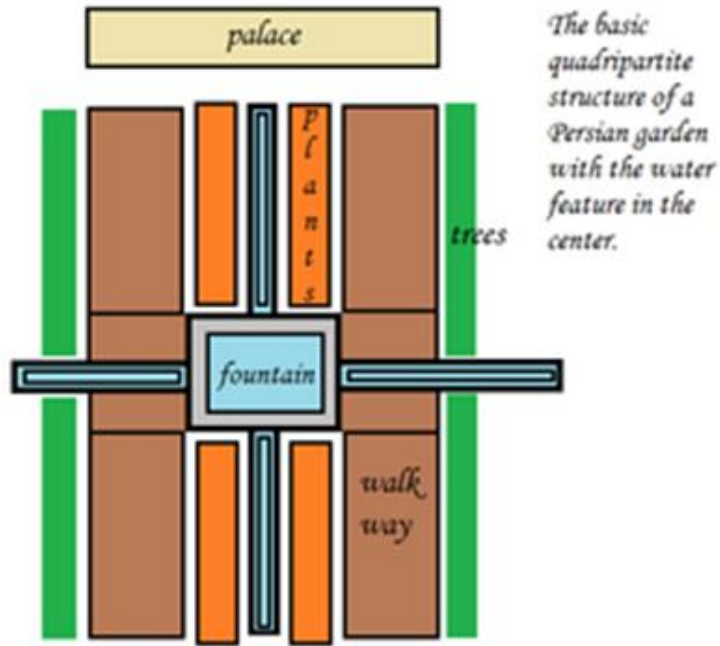
-ابعاد باغ:

اندازه درازا و پهناى یک باغ، بسته به زمین آن و دسترسی به آب و توانگری سازنده آن متفاوت بود، (باغ پاسارگاد به اندازه یک شهر بوده است).

- **کهن ترین باغ ایرانی:** باغ پاسارگاد، حدود ۲۵۰۰ سال پیش.

- مفاهیم موجود در **پاسارگاد**

۱. **نظمی که نشان از عالم هستی دارد:** برای بیان قدرت شاه به کار می‌رود، آنچه از بررسی باغ‌سازی در بین‌النهرین حاصل گشته نشان می‌دهد که از باغ‌های ساخته شده در زمان نزدیک به هخامنشیان، برای نشان دادن قدرت سیاسی کشور استفاده می‌شد، یعنی فضا را به گونه‌ای طراحی می‌کردند که با آن‌ها کشورهای تابعه و خراج گزاران مراجعه‌کننده، بفهمانند که توسط حاکمی قدرتمند اداره می‌شوند. با توجه به تأثیرپذیری هخامنشیان از بین‌النهرین و همچنین توجه به این نکته که پاسارگاد کاخ - باغی حکومتی بوده می‌توان این برداشت را داشت یکی از دلایل ساخت پاسارگاد نشان دادن قدرت سیاسی هخامنشیان بوده‌است.

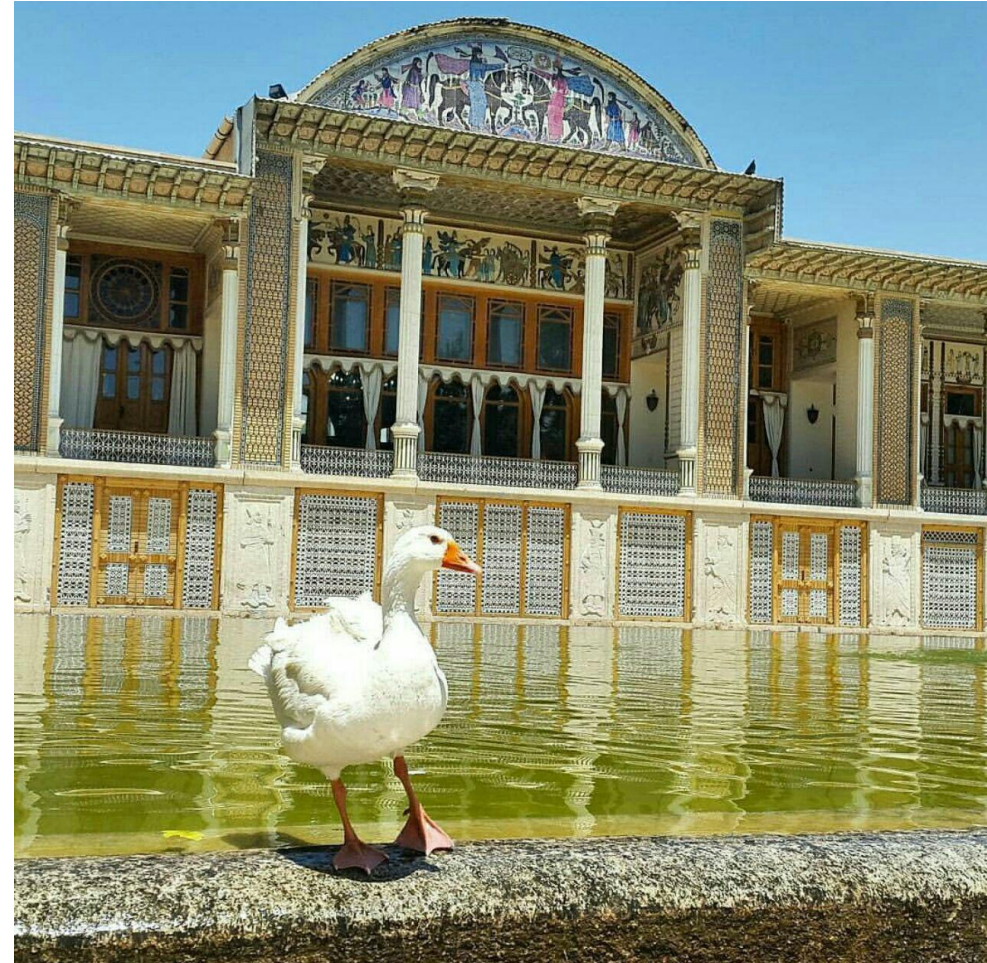
۲. **ایجاد ارتباط بین باغ و کاخ:** هنگامی که کوروش به سلطنت رسید به تأثیر از باغ‌های بین‌النهرین **کاخ باغی** را ساخت که بیانگر قدرت هخامنشیان در پاسارگاد بود. باغ‌های آشور، یا مجزا از کاخ و معبد طراحی می‌گردید یا پیوسته با آن‌ها ساخته می‌شد. باغ کوروش، با توجه به ایوان‌های طویل موجود در کاخ‌های پیرامون محوطه باغ، به عنوان بخشی هماهنگ و مکمل با کاخ‌ها بنا گشته. ترکیب کلی متشکل است از سه **کوشک**، با **ایوان‌هایی** کشیده، در پیرامون یک محوطه مستطیلی شکل.

۳. **باغ، تداعی‌کننده بهشت:** در ایران گل و گیاه و سبزه همیشه برای مردم جاذبه خاصی دارد. دلایل آن را می‌توان به صورت زیر فرض کرد: اقلیم گرم و خشک و گرمای سوزان آفتاب و همچنین خاطره بد **کویر** و بیابان‌های خشک باعث ایجاد این علاقه شده‌است. وضعیت اقلیمی این منطقه، آن چنان جلوه بدی در ذهن ایرانیان ایجاد کرده، که کویر را جای دیوان و ددان دانسته، در مقابل، بهشت را همیشه باغی سرسبز و خرم تصور کرده‌اند. به همین دلیل باغ در ایران محیطی مقدس به‌شمار می‌آید.

-طرح معماری باغ‌های ایرانی، بر خلاف دیگر سرزمین‌ها، مانند ساختمان‌های ایرانی، **درون‌گرا** بوده است. باغ یک جایگاه باز نبوده و زمینی بوده که گرداگردش با دیوار بسته شده است و کسی نمی‌توانسته از بیرون، درون آن را ببیند. هر باغ دارای یک درآیگاه بوده، ساختمانی که گاه آن را سردر می‌نامیدند. این ساختمان، همچون بخش بیرونی خانه‌های سنتی بوده که در آن از مهمان پذیرایی می‌شده است. برای درون آمدن، نخست باید از کنه گذشت، سپس وارد هشتی یا کریاس و دالان شد. روبروی درگاه ورودی، بسته بود و یک یا دو دالان از هشتی به درون باغ دسترسی داشت.

-باغ دلگشا، شیراز، زندیه

-باغ عفیف آباد، شیراز

-باغ جهان نما، شیراز: گوشک هشت گوشه، درآیگاه در گوشه‌ها در میان آن‌ها یک فضای هشت‌پهلوی به چهار صفت راه می‌یابد.

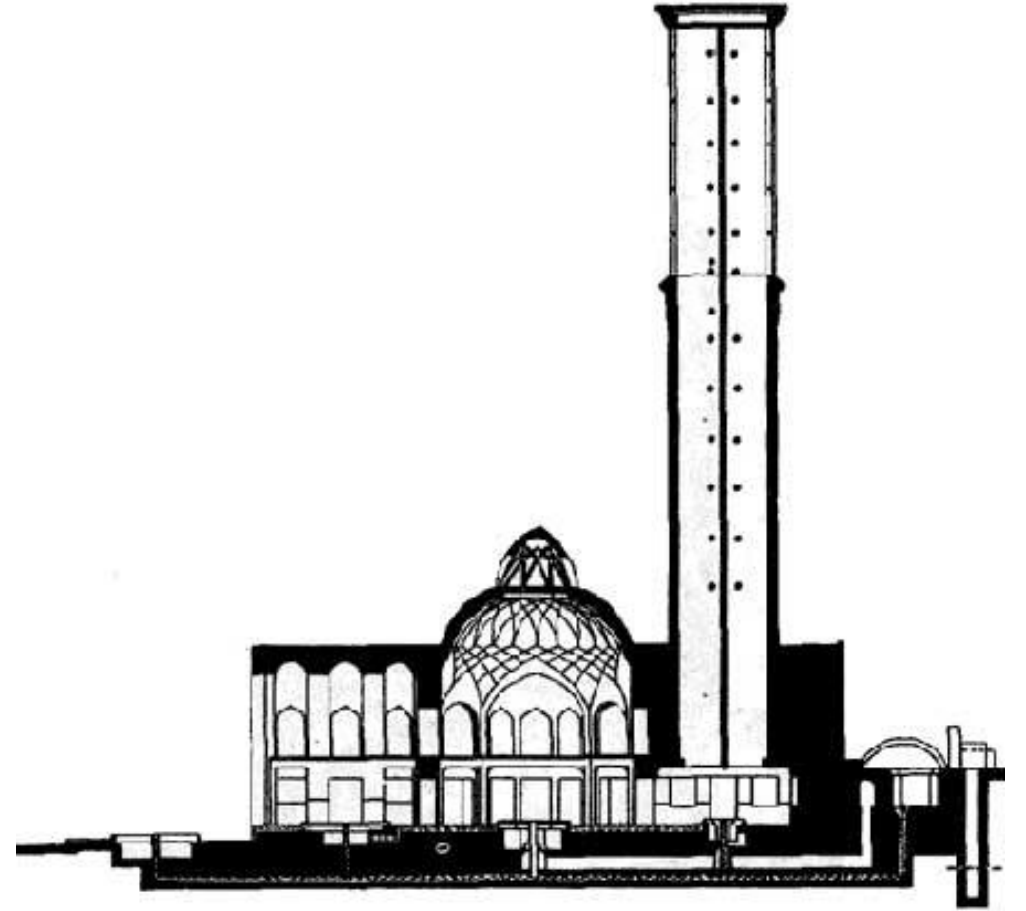
-باغ نظر (موزه پارس)، شیراز: گوشک هشت گوشه، درآیگاه در گوشه‌ها در میان آن‌ها یک فضای هشت‌پهلوی به چهار صفت راه می‌یابد.

-باغ ارم، شیراز: سده هشتم، فضای اصلی کوşk با تالار بزرگ دارای دو پلکان و راهرو در دو سو.

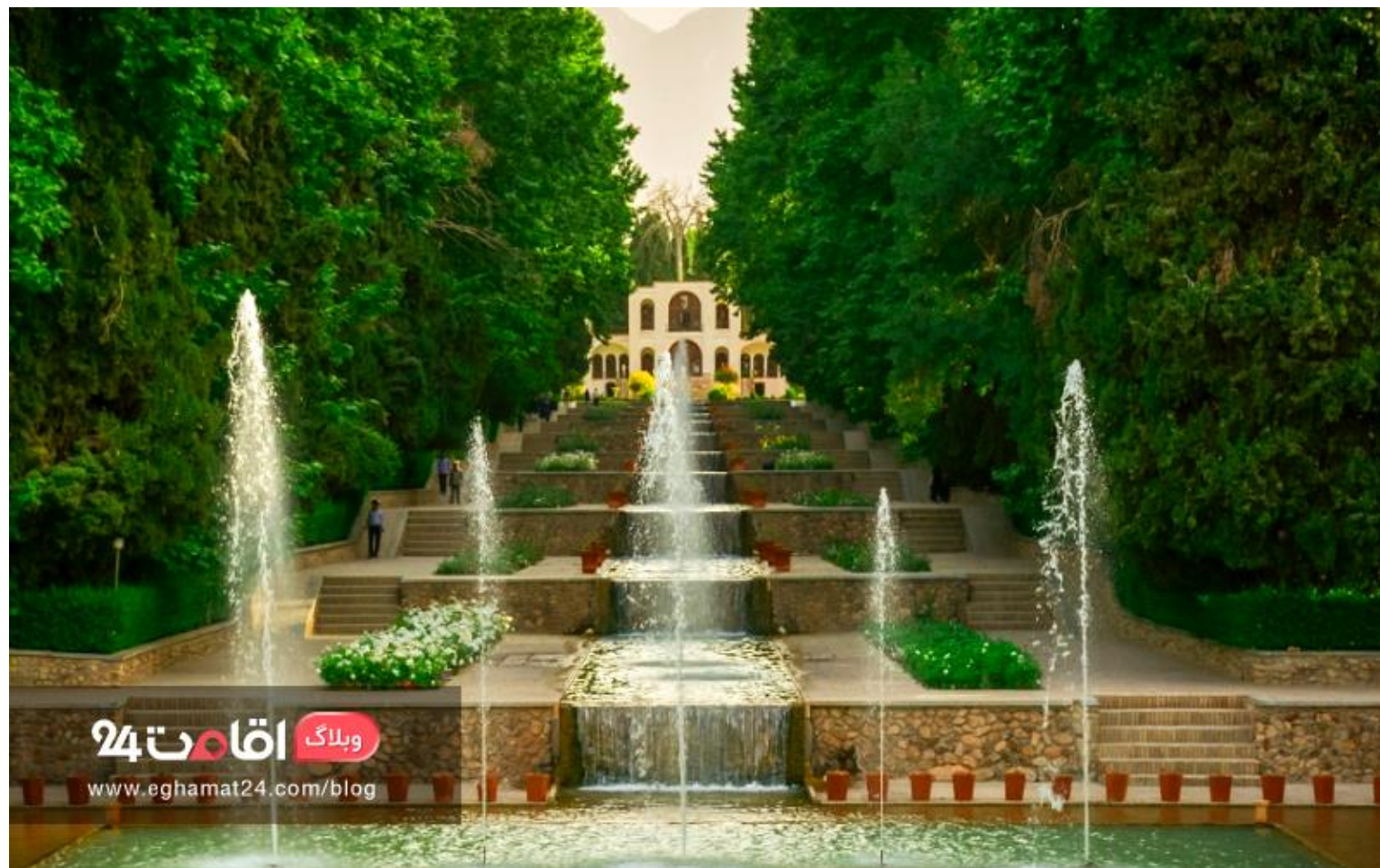
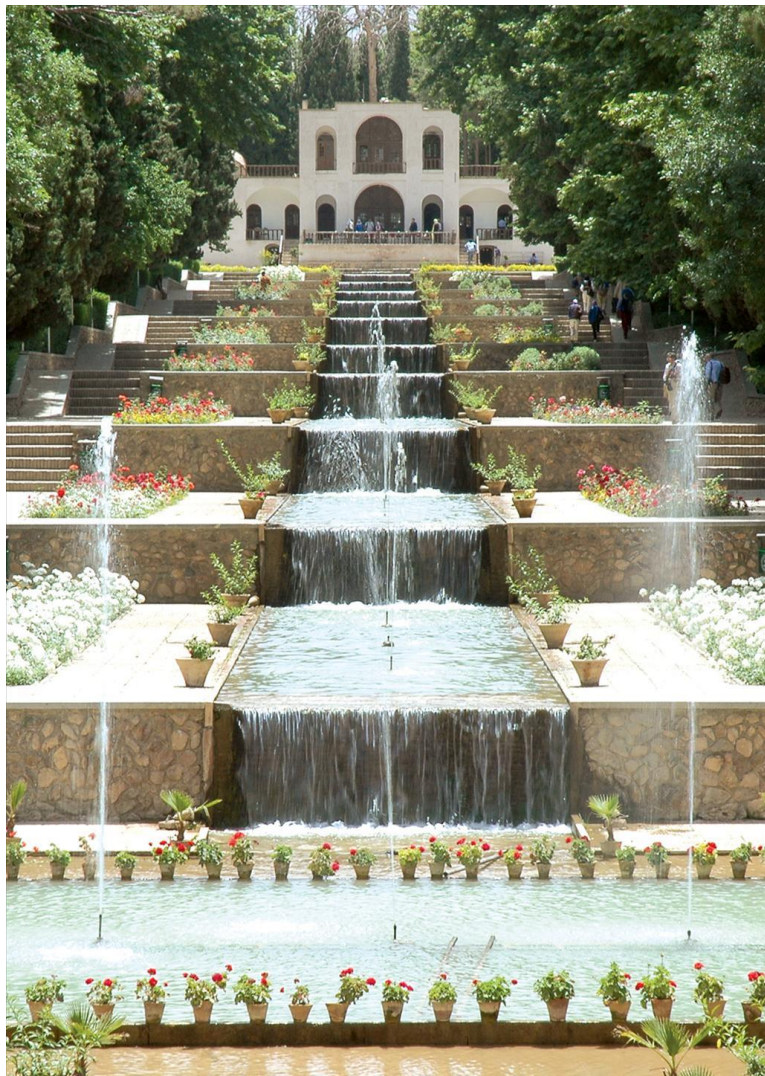
-باغ دولت آباد، یزد: گوشک باغ دارای بلندترین بادگیر جهان

-باغ شاه گلی (ایل گلی)، تبریز: واژه "استخر" در فارسی اصیل "گل" بوده است. این باغ دارای استخری بزرگ است.

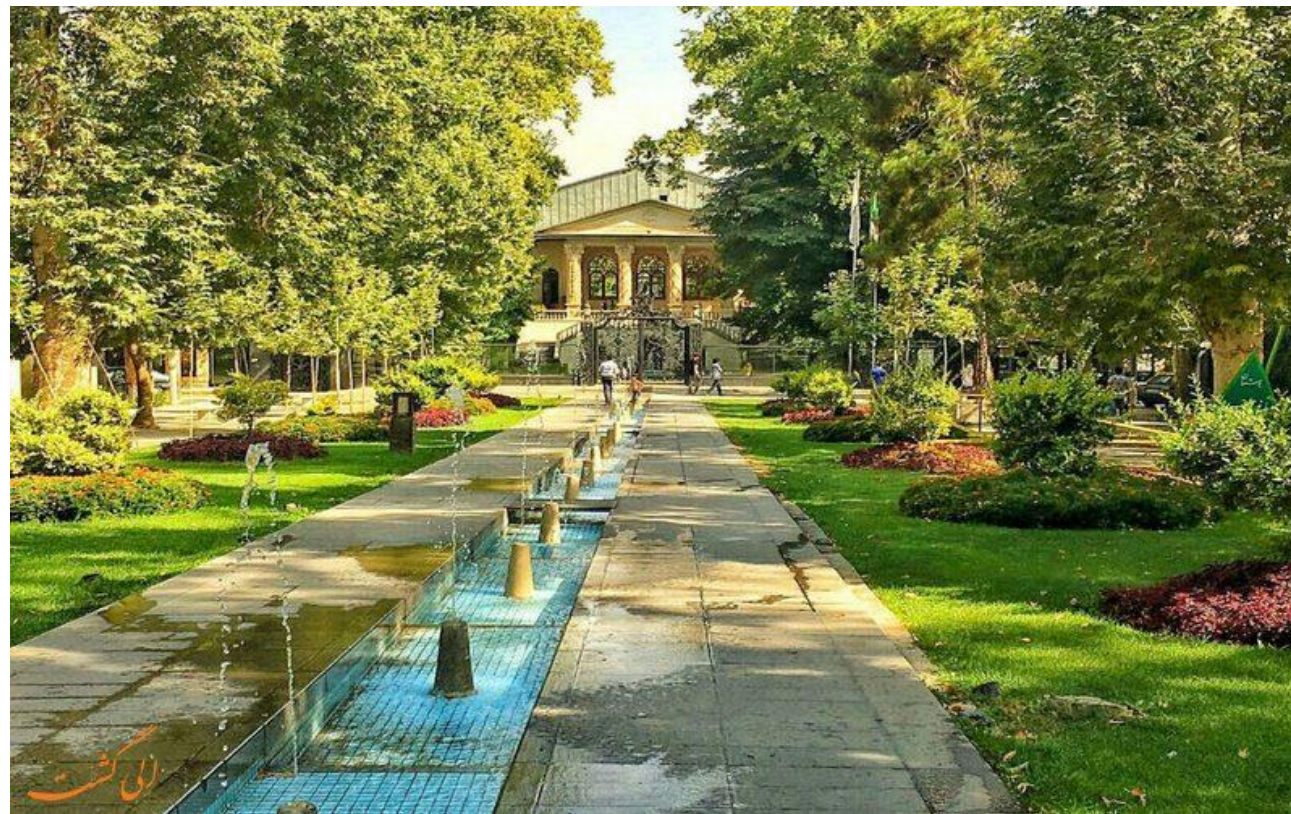
- **باغ شازده، ماهان کرمان:** در این باغ، آب زمین را فرش کرده است، برعکس باغ‌های اروپایی و شرقی مانند ژاپن، که آب‌نماها و فواره‌ها از سطح زمین بالا می‌آیند و یا ساختن تپه گل که یک تکه زمین را به گونه تپه‌ای پر از گل در می‌آوردند.

باغ‌های تهران، قاجاریه: باغ گلستان، چنارستان، عشرت‌آباد، فرمانیه، باغ فردوس (موزه سینمای ایران)، باغ فرمانیه (سفارت ایتالیا کنونی).

باغ گلستان

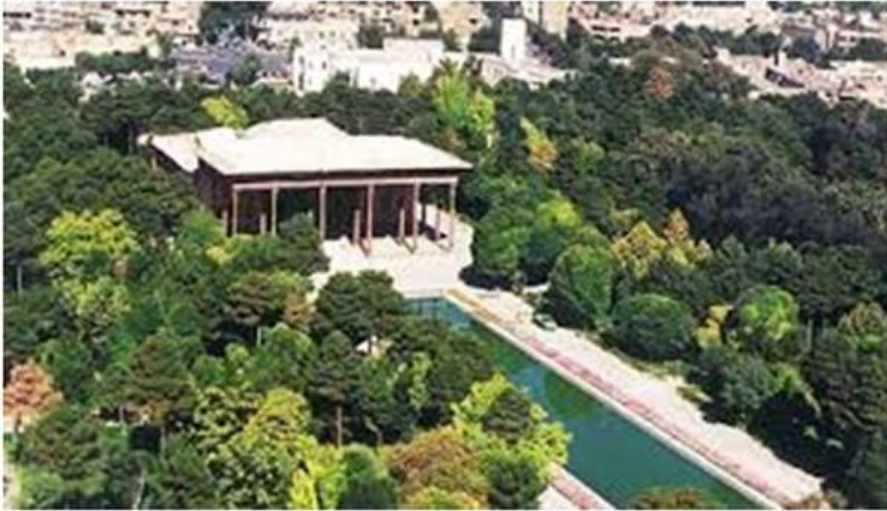

باغ فردوس

–باغ ملک آباد، مشهد

-باغ چهلستون (اشرف)، بهشهر: بهره‌گیری از شیب زمین، (کاربری فعلی: شهرداری بهشهر).

-باغ‌سازی ایرانی در کشورهایی همچون هند دیده می‌شود. چراکه هندوستان پس از اسلام، چند بار تاثیر فرهنگ (ادبیات، هنر، پوشاک، آداب، آیین‌ها، زبان و به‌ویژه معماری) ما را پذیرفت، (در زمان تیموریان).

-بنای تاج‌محل در آگرا هند، به دست یک ایرانی و برای یک ایرانی ساخته شده است، و جز ستونک‌های بلند در نما که متأثر از معماری بومی هند است طرحی کاملاً ایرانی دارد، همچنین باغ‌سازی آن به شیوه اصفهانی است.

-**بهره‌گیری از طبیعت زیبا در تلفیق با معماری:** چشمه‌های پیرامون دشت تشنه کویر، چشمه علی دامغان، چشمه علی ری، گوشه خمین، چشمه‌های محلات، سمنان و فین کاشان.

چشمه علی دامغان

کاخ‌ها

کاخ نسا

- ایجاد بنای بزرگ یا کاخ‌سازی در این سرزمین به اواخر هزاره دوم قبل از میلاد می‌رسد.
- بنایی منفرد با نوعی **معماری برتر** از دیگر بناها
- **با کاربردهای متعدد:** معبد، نیایشگاه، قلعه دفاعی، و گاه مکان سکونت حکمرانان (چغازنبیل).
- و به تدریج مقر حکومت سلسله‌های مختلف شد.
- **پلان:** دارای نقشه‌های گوناگون، مربع، مستطیل، چندضلعی، کوشک‌مانند

کاخ هترا

- کاخ‌های پیش از اسلام:

- کاخ‌های پاسارگاد (با سنگ‌های سیاه و سفید تراشیده شده و بدون ملات)
- دشت گوهر (میان نقش رستم و تخت جمشید)
- کاخ‌های آپادانای تخت جمشید و کاخ شوش
- **کاخ‌های اشکانی:** کاخ نسا عشق‌آباد ترکمنستان، کاخ هترا در بغداد و کاخ کوه خواجه در سیستان
- **کاخ‌های ساسانی:** کاخ بیشاپور، فیروزآباد، تخت سلیمان و سروستان

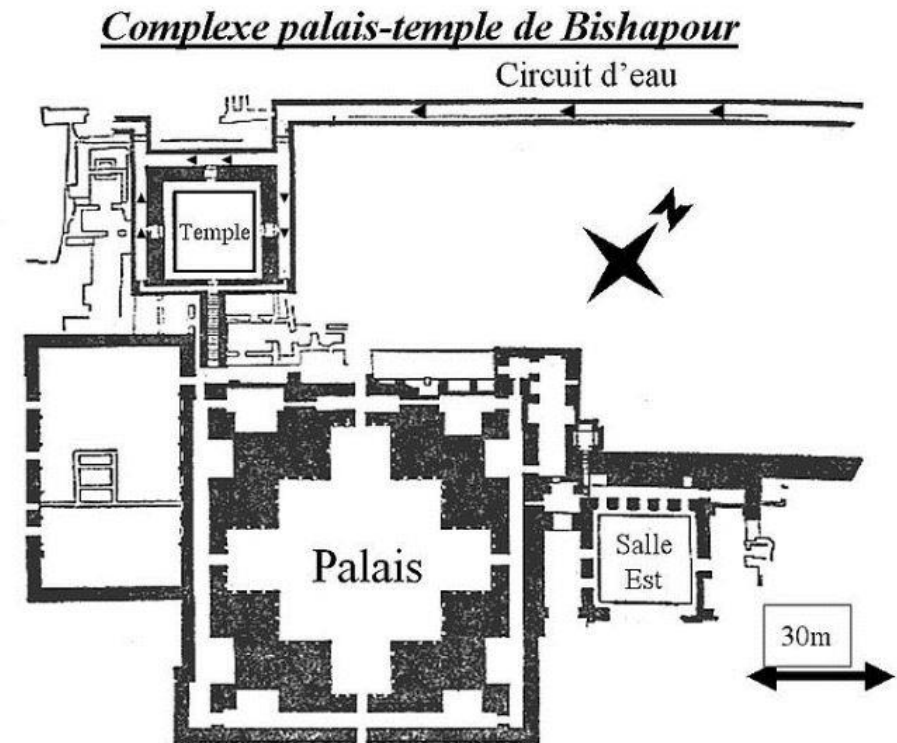
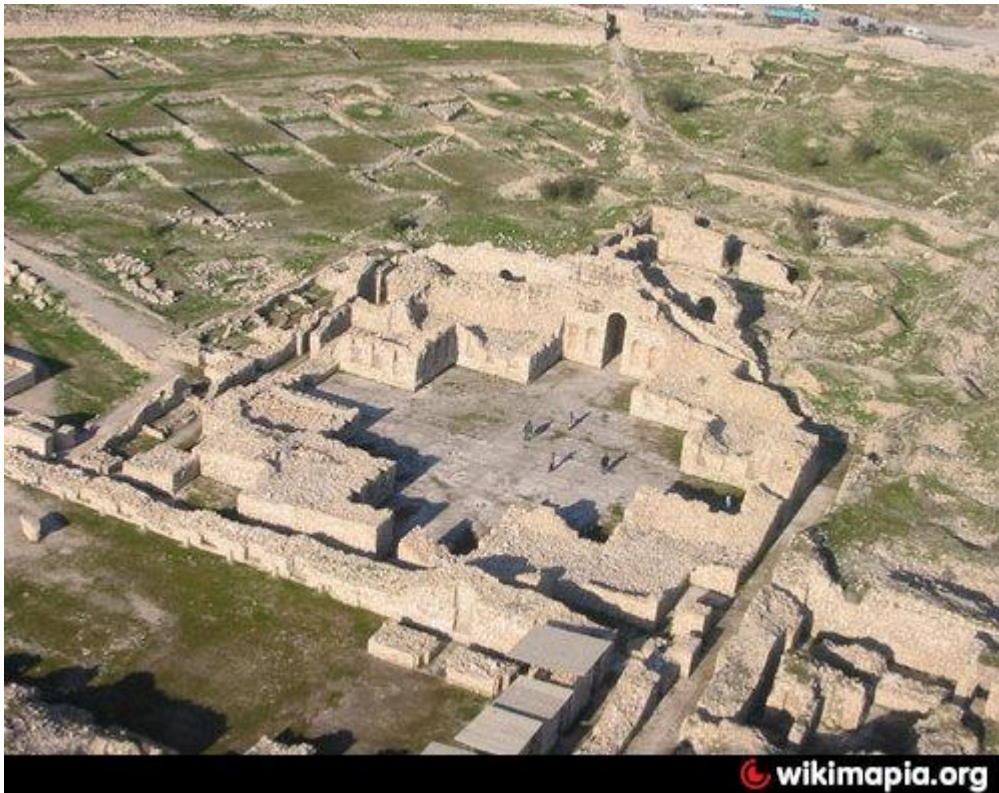
کاخ کوه خواجه

کاخ بیشاپور (بیشاپور) در شهر گور (جور، فیروزآباد، اردشیر خوره)، (دوره ساسانی، شیوه پارتی):

- با طرح چهارصفه، و یک گنبد در وسط (دارای هورانه، هورنو)
- دارای چند نیایشگاه، یک تالار بزرگ و یک کاخ (اندرونی) که به کاخ بزرگ راه داشته است.
- پوشش کف چهارچفته (چهار صفه): موزاییک‌های نگاره‌دار سیاه و سفید (پیس پیسه)

کاخ اسپید دژ
(ایوان مدائن، طاق کسری)،
(دوره ساسانی، شیوه پارتی)

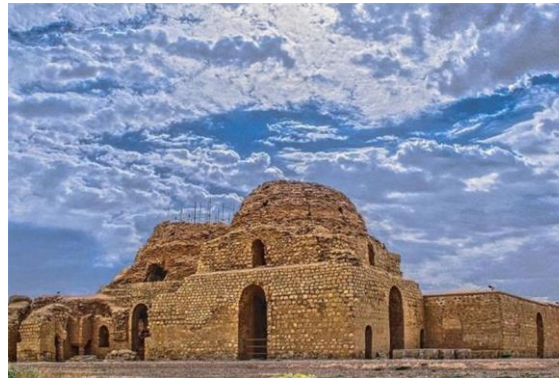
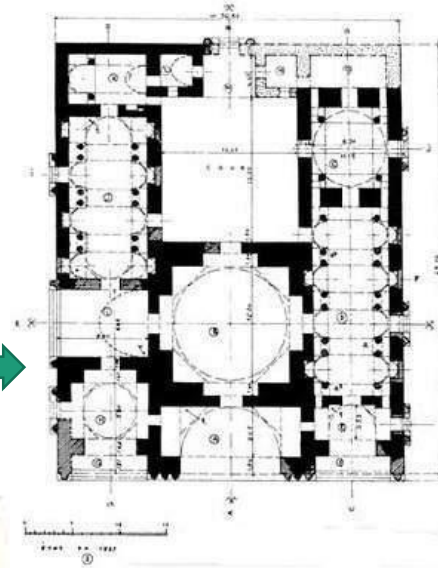

کاخ سروستان در فیروزآباد فارس، (دوره ساسانی، شیوه پارتی):

-ساخت کاخ درون یک باغ با میانسرایی بزرگ

-گنبد از نوع بیز کند، از سنگ و آجر

-تنوع در طراحی پلان: انعکاس در کاخ چهل ستون قزوین

- کاخ‌های اسلامی:

- با ظهور اسلام فرم و شکل کاخ‌سازی ایرانی تغییر یافت و عناصر اسلامی و عربی در ساخت کاخ‌های اسلامی ایران تاثیر گذاشت، از جمله: استفاده زیاد از قوس‌های شکسته و تیزه‌دار.
- اکثر این کاخ‌ها در شهر تاریخی اصفهان واقع‌اند و مربوط به دوران صفوی.

- دوره تیموری، شیوه آذری:** کاخ‌های این دوره در خارج از خاک ایران ساخته می‌شدند. ۱۴ باغ با کوشک، با الهام از معماری باغ‌های شیراز (به معماری معماران مشهور دوره تیموری: مولانا قوام‌الدین شیرازی، غیاث‌الدین و زین‌العابدین شیرازی)
- در سمرقند (در زمان میرزا الغ‌بیگ)
- در بخارا (بایسنقر میرزا)

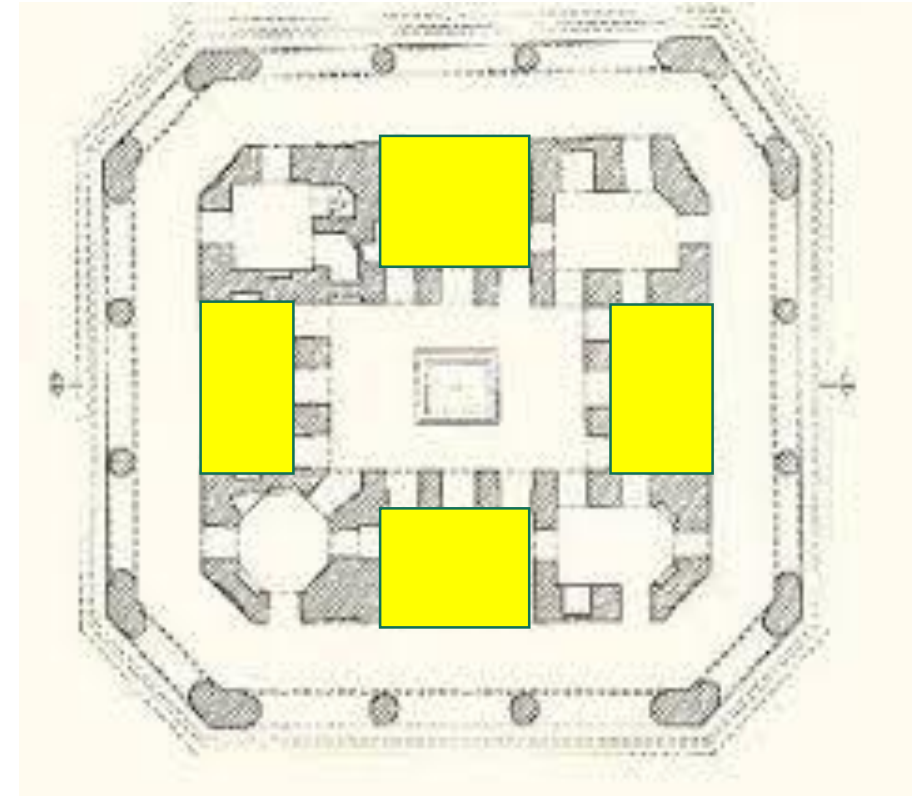
دوره صفوی، شیوه اصفهانی

- کاخ چهل ستون قزوین، کلاه فرنگی، (دوره صفوی، شیوه اصفهانی)

- الگوی چهار صفت، چهار ایوان، چهار اتاق در چهار گوشه که هر کدام متفاوت از دیگری است.

- پوشش: اشکوب همکف (تاق)، اشکوب طبقه اول (تخت)

- نما (جفت)، پلان (پاد جفت)

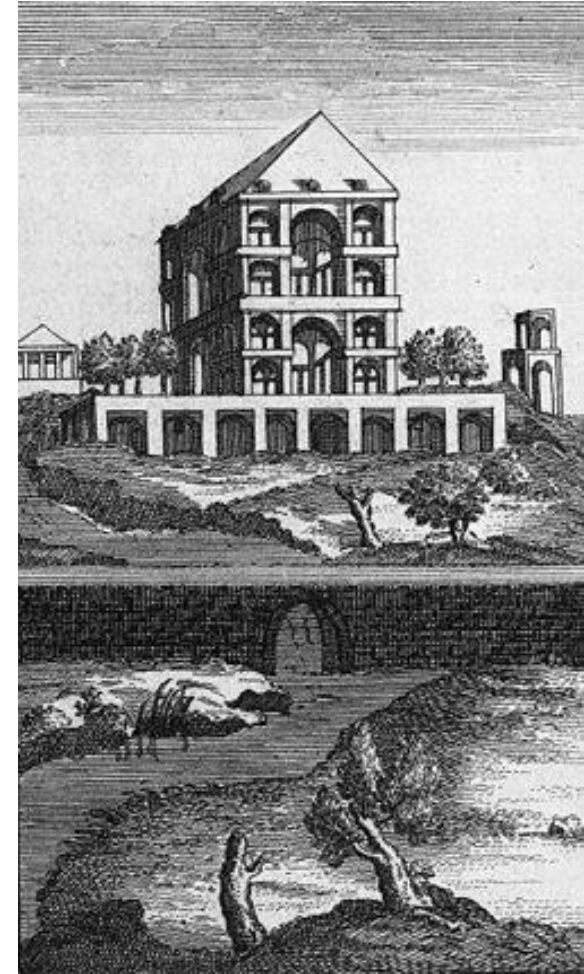
کاخ‌های صفوی در مازندران

– در اشرف (بهشهر): دوازده کاخ و باغ

– چشمه عمارت: کاربری فعلی: ساختمان شهرداری بهشهر

کاخ صفی آباد، بهشهر

کاخ جهان‌نما در مجموعه فرح آباد ساری

– کاخ شاپور، بابل: (تصاویری در دست نیست).

کاخ عالی قاپو اصفهان

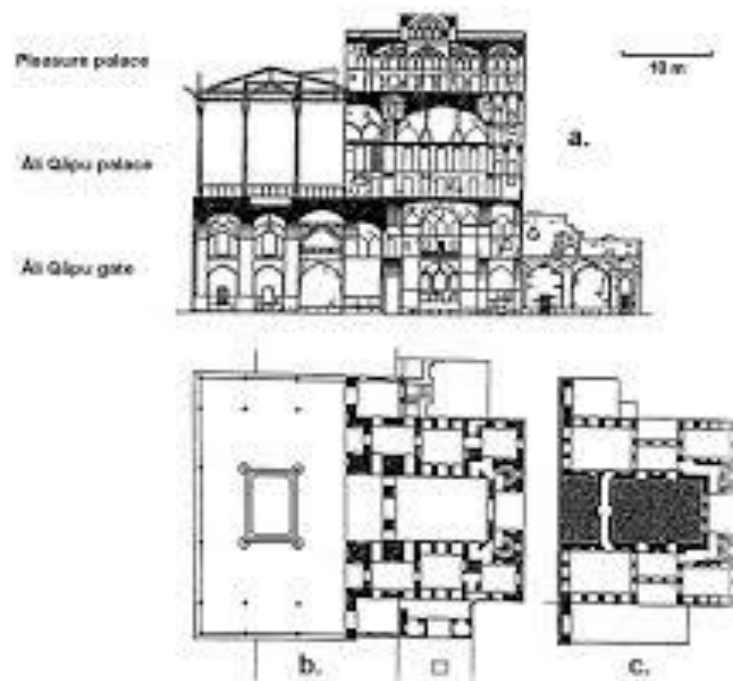
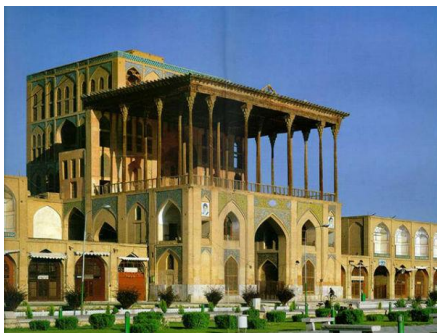
-وجه تسمیه: قاپو (قاپی) در زبان ترکی به معنی: در، درگاه و ورودی است. عالی به معنی باشکوه، بزرگ و باارزش می باشد.

-کاخ اداری، مربوط به زمان شاه عباس اول، دولتخانه مبارکه نقش جهان، قصر دولتخانه، تالار عالی مکان

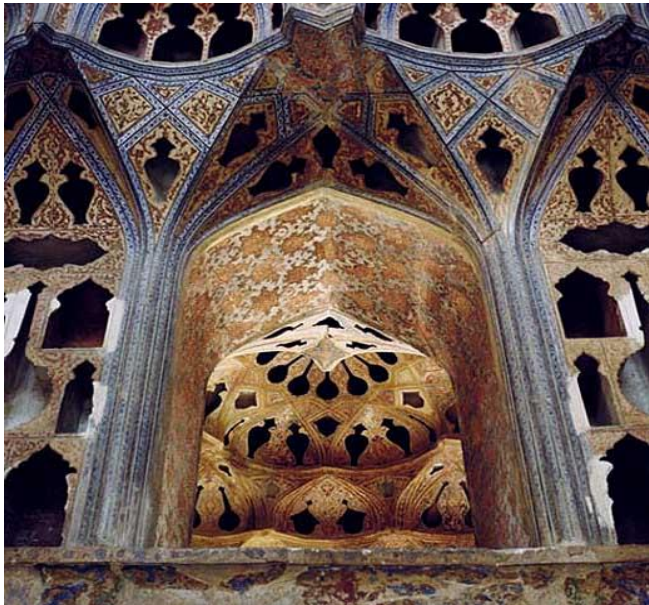
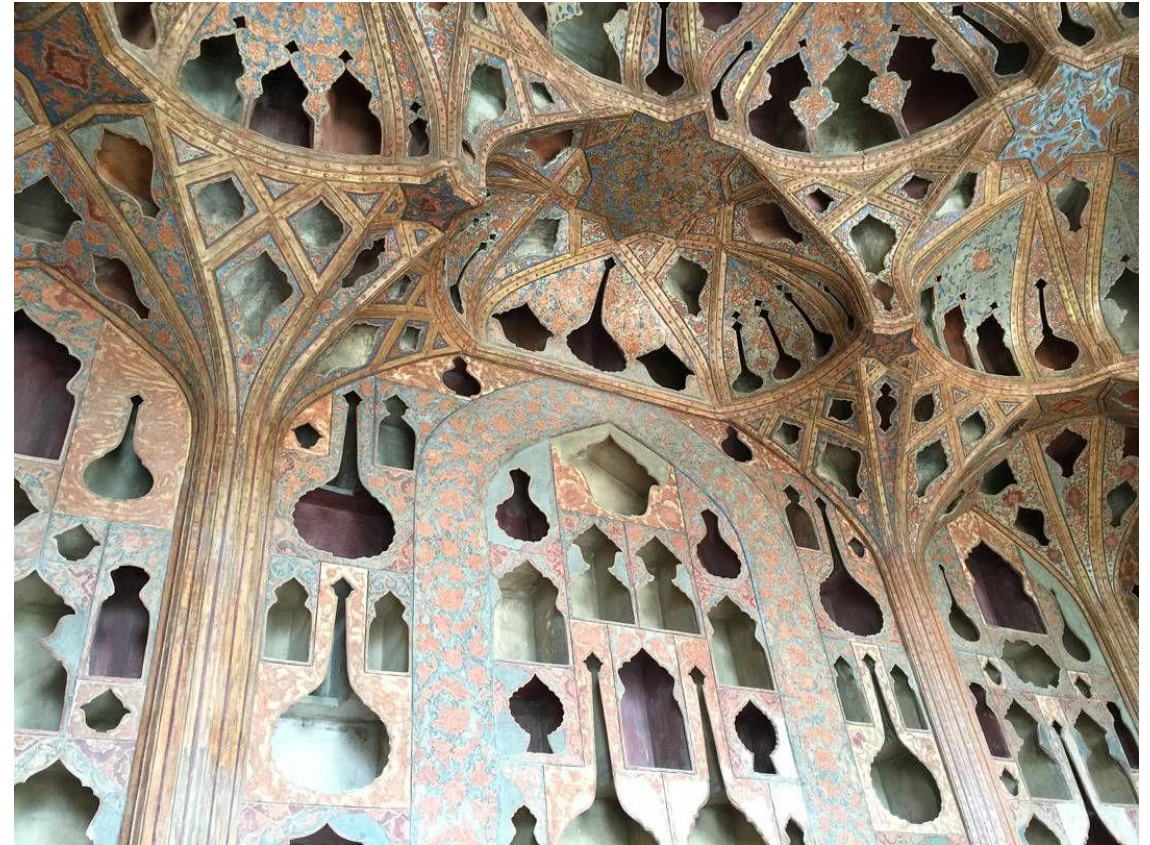
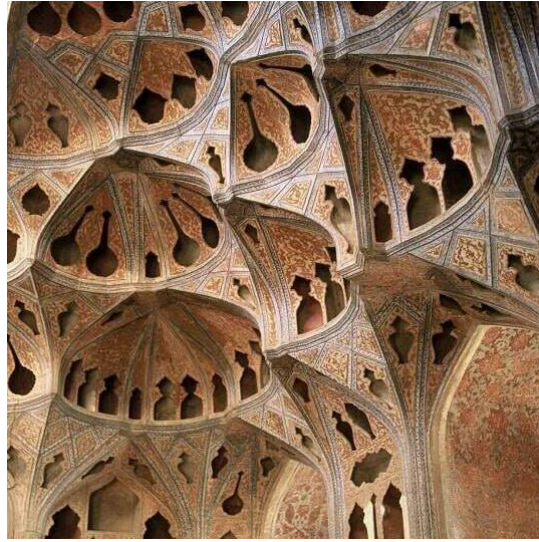
-با شش اشکوب، و تزیینات متفاوتی در هر اشکوب

-تخت نشین کاخ، در طبقه سوم، با بزرگترین اتاق

-با ستاوندی رو به میدان، با ۱۸ ستون، از چوب درخت چنار (در زمان شاه عباس دوم)

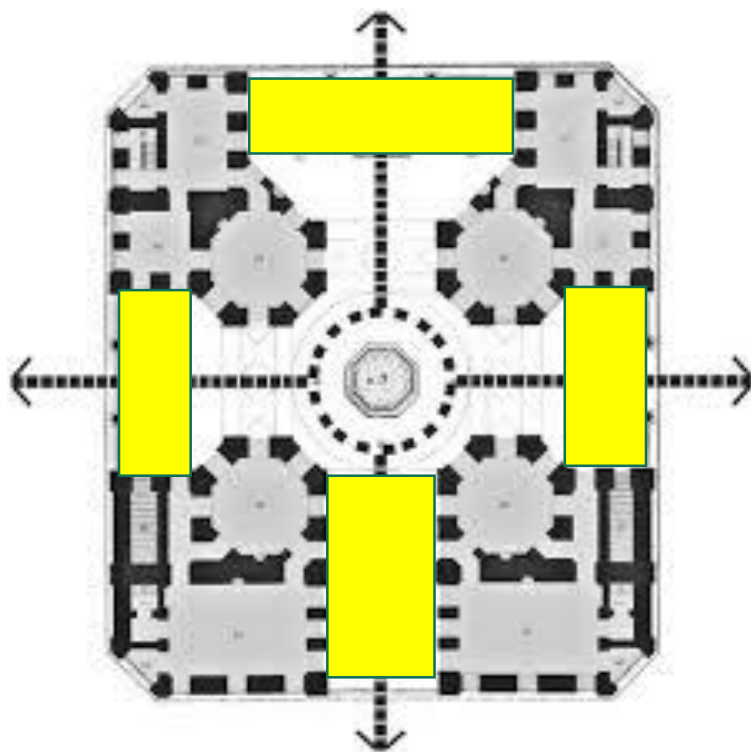
-اتاق موسیقی، جایگاه نوازندگان، در طبقه ششم، با بزرگترین تالار (به شکل چلیپا)، با تزیینات گچبری: این فضای دلنشین دارای ظرافت هنری خاصی است و فضاهای مجوف در داخل مقرنس‌ها به اشکالی گوناگون شامل ظروف مختلف به شکل نیمرخ، از گچ ساخته شده‌اند، علاوه بر جنبه تزئینی، نقش اکوستیکی نیز ایفا می‌کند.

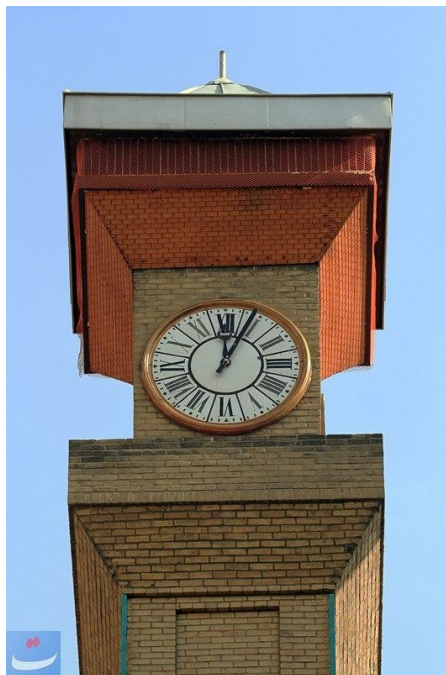
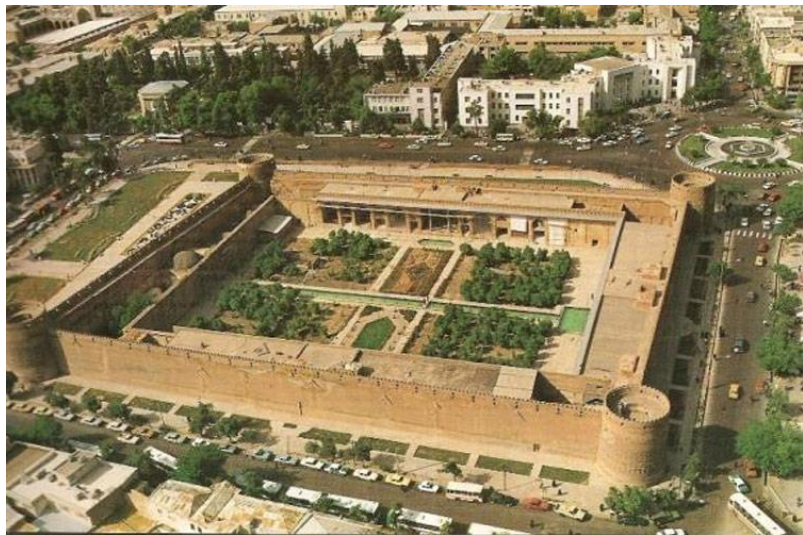
کوشک هشت بهشت

-در زمان شاه سلیمان، در باغ بلبل

-وجه تسمیه: در این باغ هشت ساختمان بوده که تنها یکی بر جای مانده است.

کاخ گلستان تهران

ارگ کریمخانی شیراز (ساختمان اداری+دربار شاهی)

کاخ شمس‌العماره در مجموعه کاخ گلستان تهران

-الگوبرداری از معماری غربی:

-یک هسته کانونی، با دو بخش برجسته همچون برج در دو سوی آن: الهام از معماری ساختمان‌های آلمانی

-استفاده از ساعت در نما: الهام از کلیساهای گوتیک فرانسه

کاخ ابیض در مجموعه کاخ گلستان تهران

-کاربری فعلی: موزه مردم‌شناسی

-طرح ناب ایرانی ندارد.

-استفاده از کاغذ و کاغذ دیواری برای اولین بار در این بنا

کاخ عشرت آباد (عمارت کلاه‌فرنگی) تهران

-با الگوی معماری ایرانی؛ در چهار طبقه دارای رواق و چشم‌انداز

کاخ صاحبقرانیه نیاوران

کوشک احمد شاهی، نیاوران

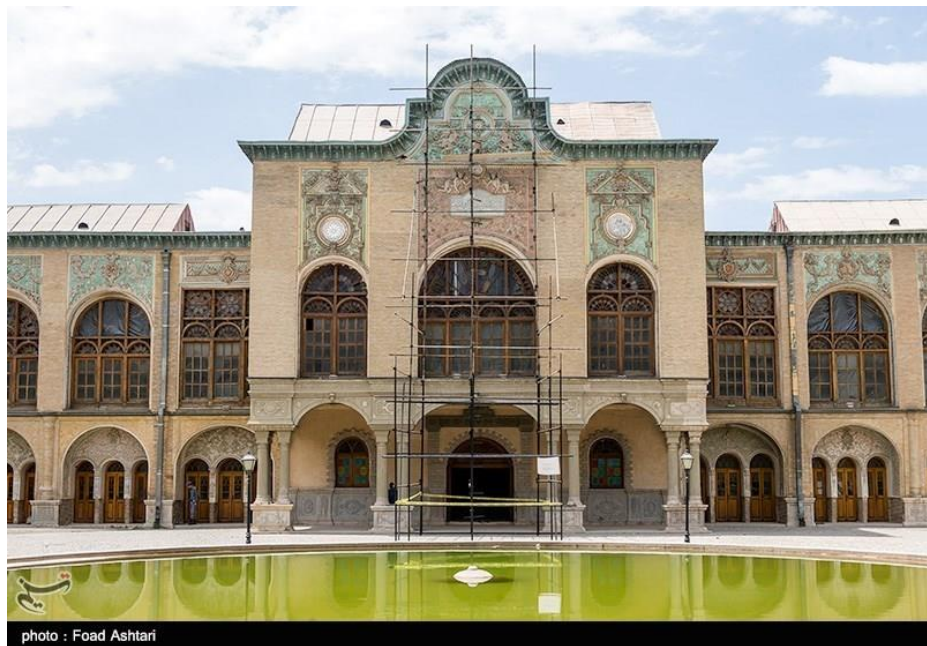
عمارت مسعودیه (قاجاریه)

-ساخته شده به دستور مسعود میرزا ملقب به ظل السلطان (فرزند ناصر الدین شاه)

-معمار: استاد شعبان معمار باشی

-تغییر کاربری: نخستین وزارتخانه آموزش و پرورش

-کاربری فعلی: اداره میراث فرهنگی

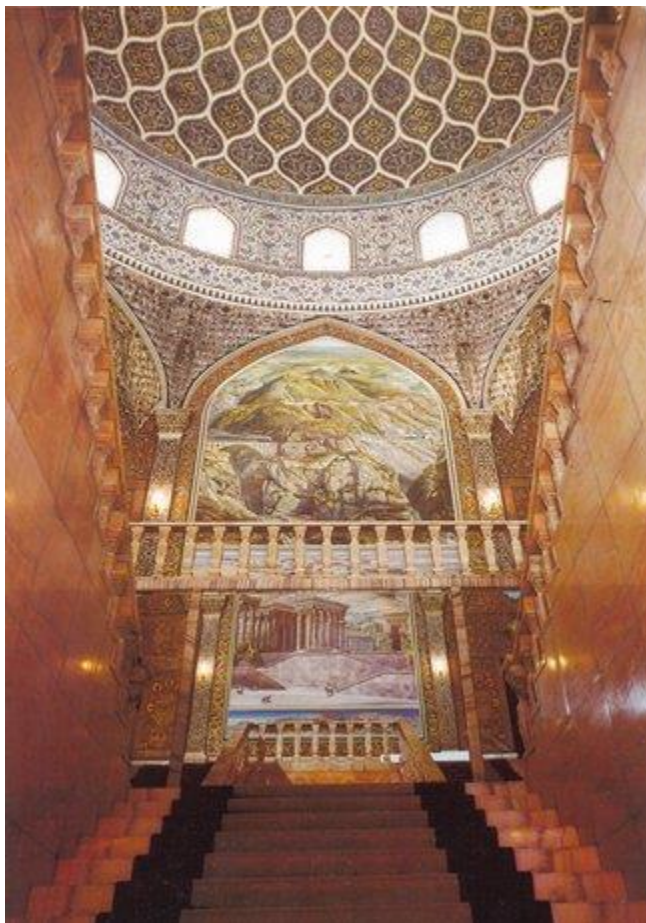

کاخ مرمر رامسر، (دوره پهلوی)

- کاخ مرمر به دستور رضا شاه پهلوی و با معماری لئون تادوسیان بنا نهاده شد. این کاخ در آغاز به عنوان دفتر کار رضاشاه مورد بهره‌برداری بود و تا پیش از تدوین قانون خزانه ملی، حواهرات ملی ایران از کاخ گلستان به این کاخ آورده شده و در زیرزمین آن نگهداری می‌شد.

- تغییر کاربری: موزه پهلوی

- کاربری فعلی: ساختمان قدس

- این بنا با وجود داشتن گنبد و کاشی‌کاری، الگوی معماری ایرانی را ندارد. در زیر گنبد پلکان ساخته شده است. در معماری ایرانی، گنبد همواره همواره بر روی اتاقی بزرگ ساخته می‌شده، ولی این‌جا بر روی یک پلکان دو سویه غربی ساخته شده، این شیوه، کاملاً بی‌هویت و بی‌منطق است (نه ایرانی است، نه اسلامی و نه اروپایی).

کاخ‌های مجموعه سعدآباد تهران

کاخ سبز (شهوند) در مجموعه سعدآباد تهران

دوره زمانی	کاخ‌های مشهور در دوره‌های مختلف
هخامنشی	تخت جمشید
اشکانی	کاخ آشور
ساسانی	کاخ تیسفون، کاخ سروستان
صفوی (در پایتخت‌های سه‌گانه: تبریز، قزوین و اصفهان)	کاخ‌های: چهل‌ستون، هشت‌بهشت، عالی‌قاپو اصفهان، تالار اشرف، صفی‌آباد بهشهر، فین کاشان، فرح‌آباد ساری
افشاریان (نادرشاه)	کاخ خورشید کلات (قصر خورشید)، در کلات نادری خراسان
زندیه، قرن ۱۱	ارگ کریمخانی شیراز
قاجار	- ساخت کاخ در بخش شمالی هسته مرکزی تهران - تغییر نام به ارگ - کاخ گلستان - کاخ‌های ییلاقی قاجار در اطراف تهران: کاخ صاحب‌قرانیه نیاوران، کاخ شهرستانک و کاخ فرح‌آباد در شرق تهران
پهلوی	- اقتباس بیشتر آن‌ها از معماری غربی - کاخ سبز در مجموعه سعدآباد شمیران: تقریباً شکل بناهای سنتی ایران - کاخ‌های پهلوی به‌ویژه در شمال ایران تماماً شکل غربی: کاخ میان‌پشته در بندر انزلی و کاخ رودسر و کاخ رامسر.

کاروانسراها

-ریشه اولیه کاروانسراها را می‌توان در چاپارخانه در فاصله مابین پایتخت هخامنشی‌ها و سارد در یونان جستجو نمود.

-مکانی برای توقف و استراحت کاروانیان، در مسیر شهرهای مذهبی همچون: قم، مشهد، کربلا و نجف -در ایران به فاصله هر چهار فرسنگ (۲۶ کیلومتر)، کاروانسرای برای استراحت بنا شده است.

-دوره سلجوقی: گسترش شبکه ارتباطی و احداث کاروانسراهای متعدد، کاروانسرای رباط شرف

-دوره صفوی: شکوفایی و عصر طلایی

-اسامی مرتبط با کاروانسرا:

۱.ساباط: سرپوشیده، کوچک، بیرون از شهر، شامل: چند تخت‌گاه و یک انبار و یک یا دو اتاق

۲.رباط: اقامتگاه برای زمان کوتاه و بیشتر با هدف نظامی، منحصرأ در بیرون شهر، کاروانسرای بین‌شهری

۳.کاروانسرا: رباط‌های بزرگ و جامع، هم در بیرون و هم در داخل شهر

۴.خان: به همان مفهوم کاروانسرا، کاروانسراهای کوچک

-قبل از اسلام به آن، کاربات می‌گفتند.

-پلان: چهار ایوانی، دو ایوانی، مدور، هشت‌ضلعی، (میانسرا دار یا بدون حیاط)

-در داخل شهرها چون کاروانسراها چسبیده به بازار هستند، احشام (دام) دور از کاروانسرا هستند، و در خارج از شهرها، محل نگهداری احشام، چسبیده به کاروانسرا هستند.

-کاروانسراهای درون‌شهری، اغلب فاقد برج و بارو، و کاروانسراهای برون‌شهری، دارای برج و بارو بوده‌اند.

-تزیینات: اغلب بر نمای خارجی و رو به حیاط، دروازه ورودی، تاق‌نماها، ایوان‌ها

کاروانسرای قصر بهرام

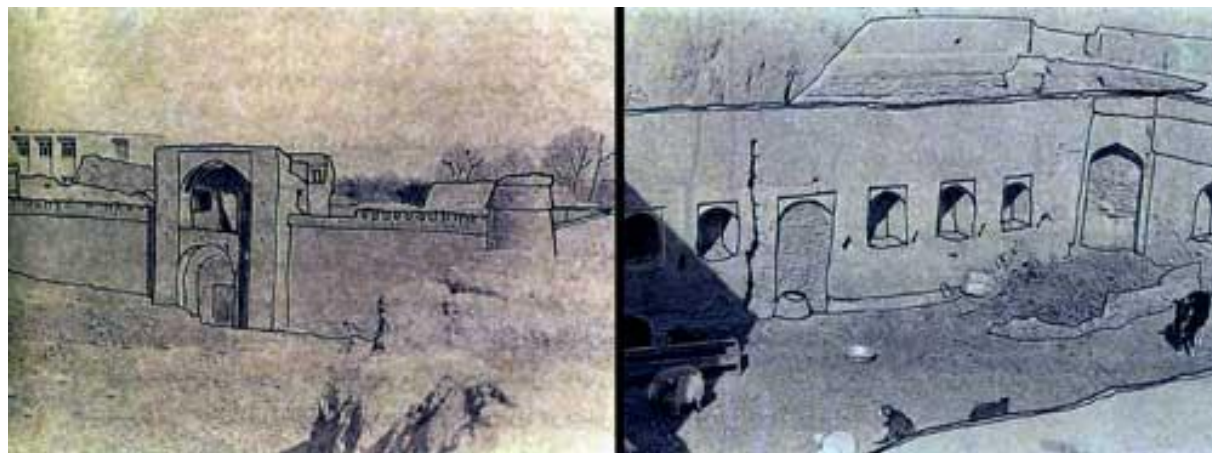

کاروانسرای مادرشاه

انواع تقسیم‌بندی کاروانسراها			
مکان	برون شهری	حاشیه شهری	
		بین شهری	
اقلیم	درون شهری		
	کاروانسراهای ناحیه مرکزی ایران	-	کاروانسراهای حیاط‌دار
		-	اغلب دارای تالار ستوندار
		-	کاروانسراهای برون‌شهری: مدور
		-	کاروانسراهای درون‌شهری: چندضلعی (که از داخل و خارج قرینه هستند).
		مدور	کاروانسرای زین‌الدین
		چندضلعی	کاروانسراهای امین‌آباد
		دو ایوانه	کاروانسراهای دوکوهه
	چهار ایوانه	کاروانسراهای زواره	
	با تالار ستوندار	کاروانسراهای خاتون‌آباد	
	ی ناحیه‌ی پست خلیج-فارس	-	کاروانسراهای ساحلی (گرم و مرطوب)
		-	فاقد حیاط مرکزی، چهارگوش، با اتاق مرکزی صلیبی و اتاق‌های جانبی، اتاق‌ها همگی به بیرون راه دارند، پلان آن شباهت زیادی به پلان چهارصفه دارد.
		-	کاروانسرای قلعه پهلو در غرب جاده بندرعباس
	کوهستانی های سرد کاروانسرا	-	کاروانسراهای بسته و محصور
		-	بیشتر در دوره صفوی
-		کاروانسرای امزاده هاشم در مسیر تهران به شمال، جاده آبدلی، کاروانسرای شبلی آذربایجان، کاروانسرای کدوک جاده فیروزکوه	

چاپارخانه میبد، یزد

- کاربری چاپارخانه: از نوع ساختمان‌های میان‌راهی، جهت استراحت چاپارهای دولتی و تعویض اسب‌های خسته با اسب‌های تازه نفس، چاپارها، نامه‌ها و اوامر دولتی را از مرکز به ایالات و برعکس انتقال می‌داد.

- سابقه چاپارخانه‌ها در ایران، به قرون پیش از اسلام (هخامنشی) می‌رسد.

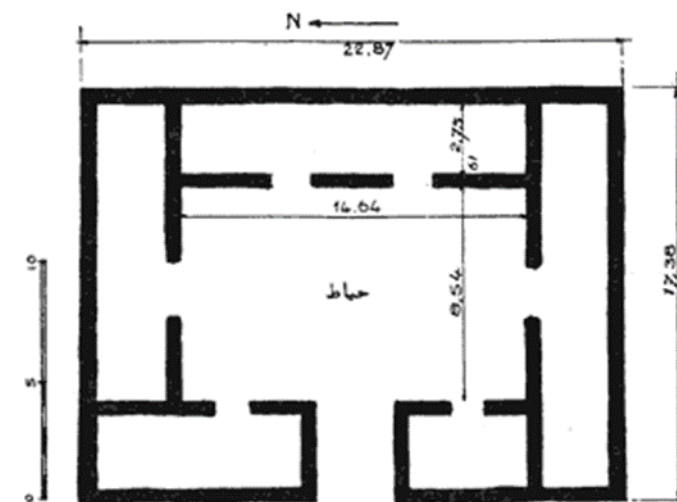
کاروانسرای دروازه گچ (ساسانی-پارتی)

- جزو اولین کاروانسراها

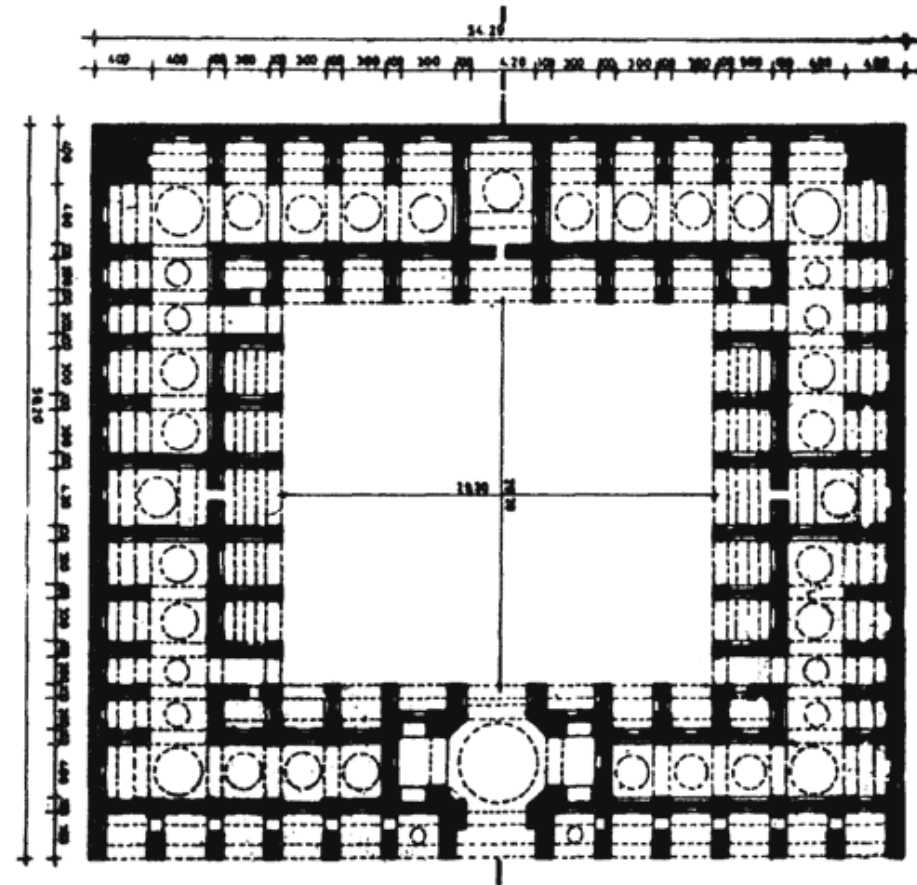
- پلان با حیاط مرکزی، الگوی سایر کاروانسراهای ایران در دوره‌های بعد

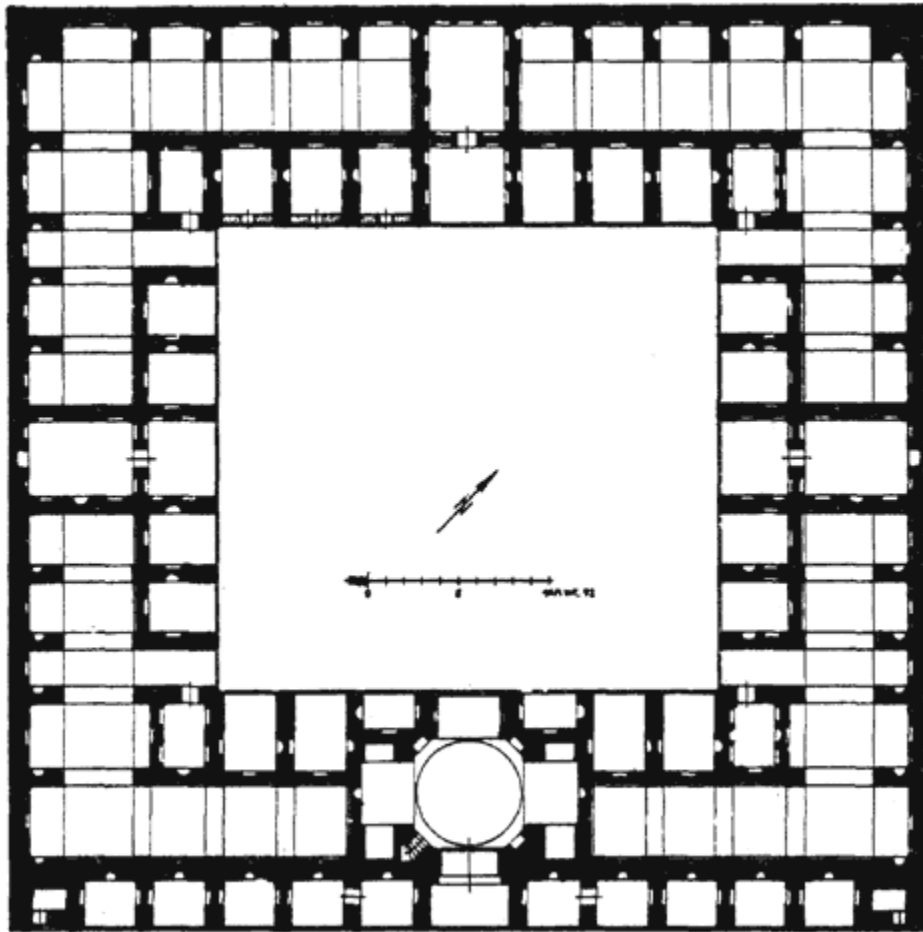
چاپارخانه میبد، یزد

کاروانسرای لات در جنوب رشت: چهار ایوانی، قاجاریه

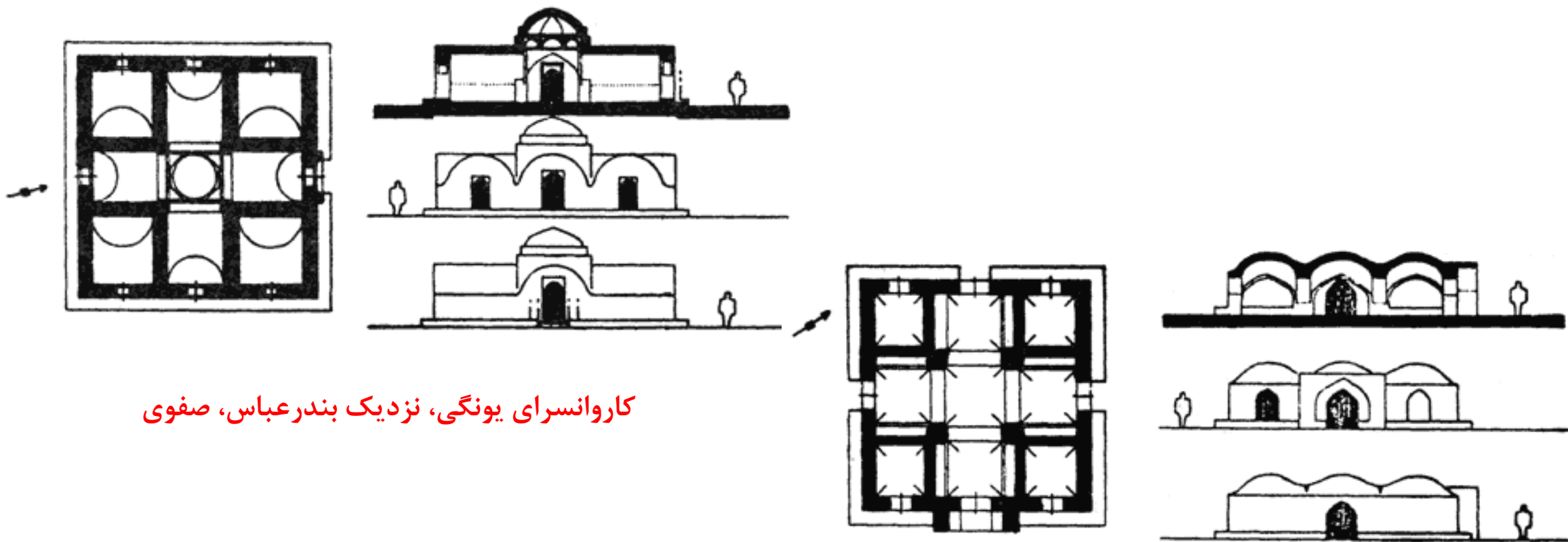
کاروانسرای امامزاده هاشم در جنوب رشت: چهار ایوانی، صفویه

-پلان به صورت حیاط مرکزی، به تبعیت از فرم کلی کاروانسراها در مناطق گرم و خشک: ایجاد فرم بسته، به جهت ایمنی و حفاظت از بنا در مقابل راهزنان و مهاجمان

-فرم بنا محصور، محل اسکان مسافران به صورت ایوان (کوران هوا توسط ایوان)

کاروانسرا در کرانه شمالی خلیج فارس و دریای عمان (جهت انتقال کالا از بنادر به شهر)

کاروانسرای یونگی، نزدیک بندرعباس، صفوی

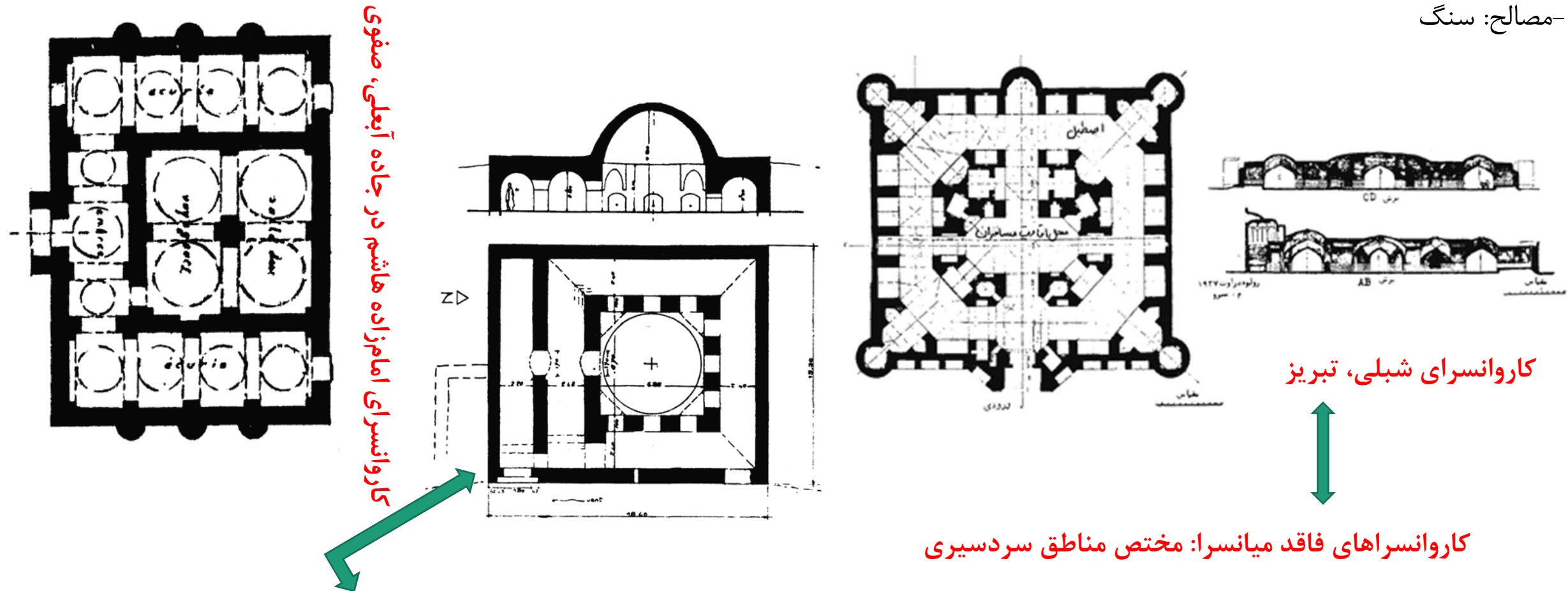
کاروانسرای موخ احمد، نزدیک بندرعباس، صفوی

-الزام به ایجاد شرایط آسایش در این منطقه، از طریق کوران هوا و سایه: بناها فاقد حیاط مرکزی، چهار گوش، با اتاق مرکزی صلیبی شکل و اتاق‌های جانبی، با یک سکوی سنگی دور تا دور بنا، تمامی اتاق‌ها به خارج راه دارند.

کاروانسرا در نواحی کوهستانی و مرتفع

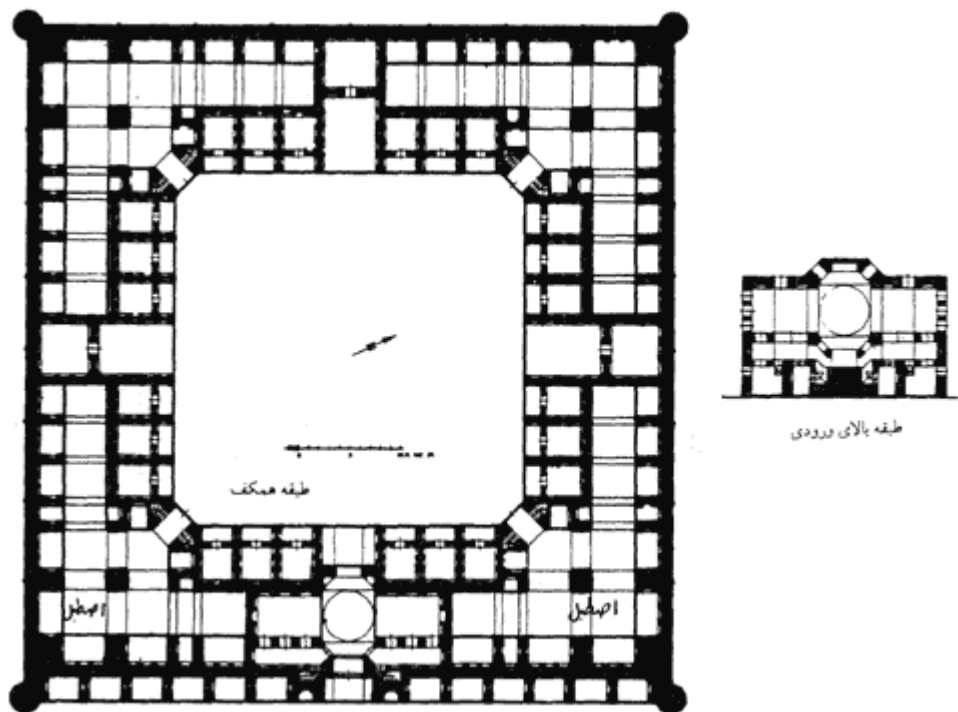
- فاقد حیاط مرکزی، دارای تالار وسیعی در مرکز جهت اسکان مسافران، و در اطراف آن دالان‌های سرتاسری به‌منظور نگهداری چارپایان (به‌عنوان حائل): جهت مقابله با سرمای شدید زمستان

- مصالح: سنگ

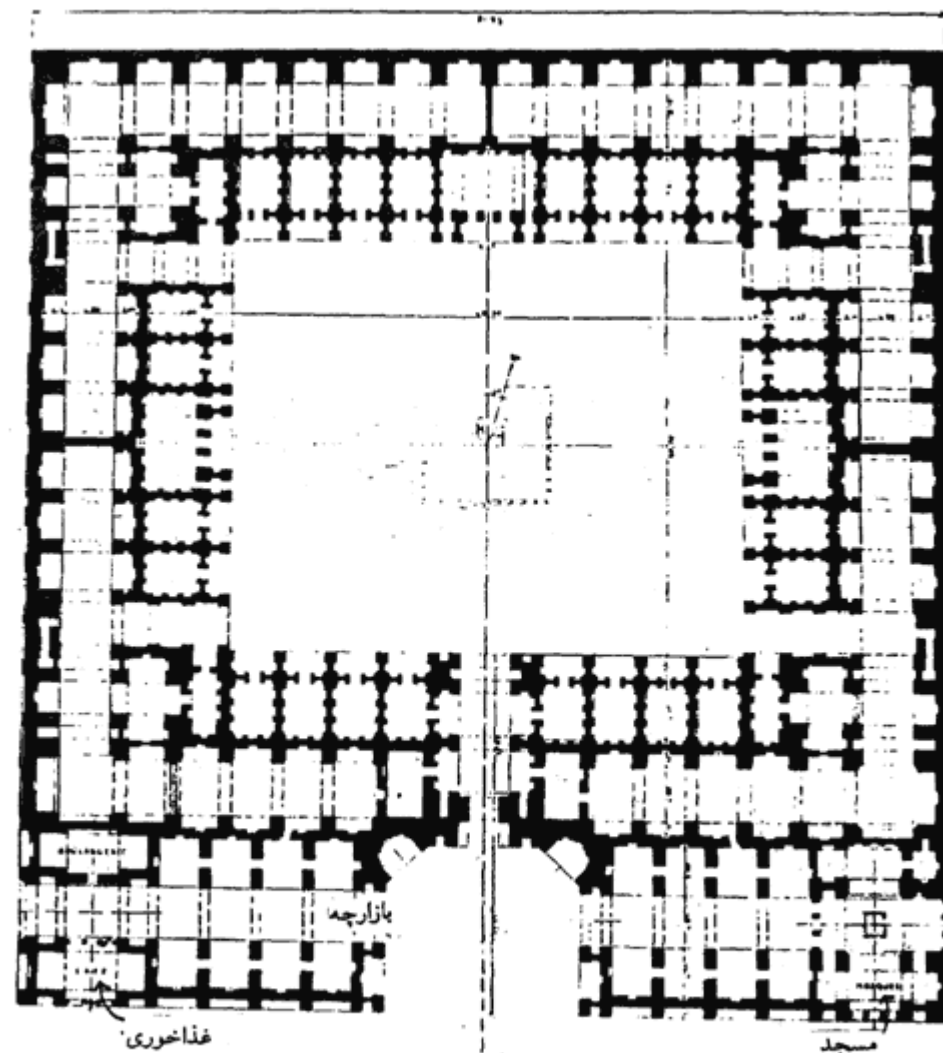

جهت کاهش تبادل حرارتی با محیط سرد خارج، نیمی از ارتفاع این ساختمان در زیرزمین قرار دارد. کاروانسرای گامبوش، در جاده آمل

کاروانسرا در دشتهای فلات (زیباترین، مجللترین، وسیعترین و بیشترین تعداد کاروانسراها)

کاروانسرای مهیار (دارای یازده طاقچه و یک بخاری دیواری)

رولوه در ژوئیه ۱۹۳۸
۰ م سیر

کاروانسراهای چهار ایوانی باغ شیخ، در شرق ساوه، قاجاریه

کاروانسرای شرف (رباط شرف)، نیشابور-سرخس (جاده ابریشم)

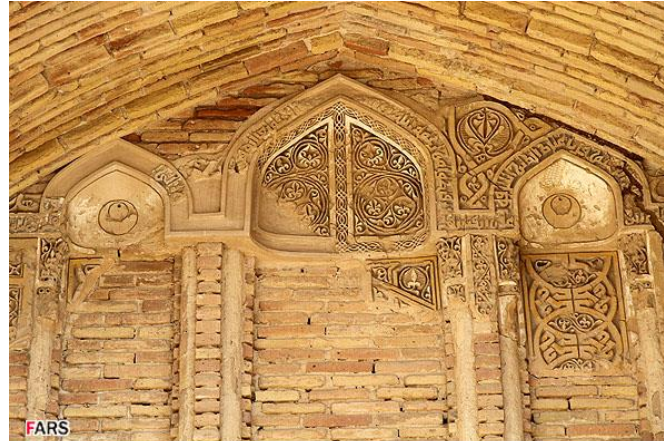
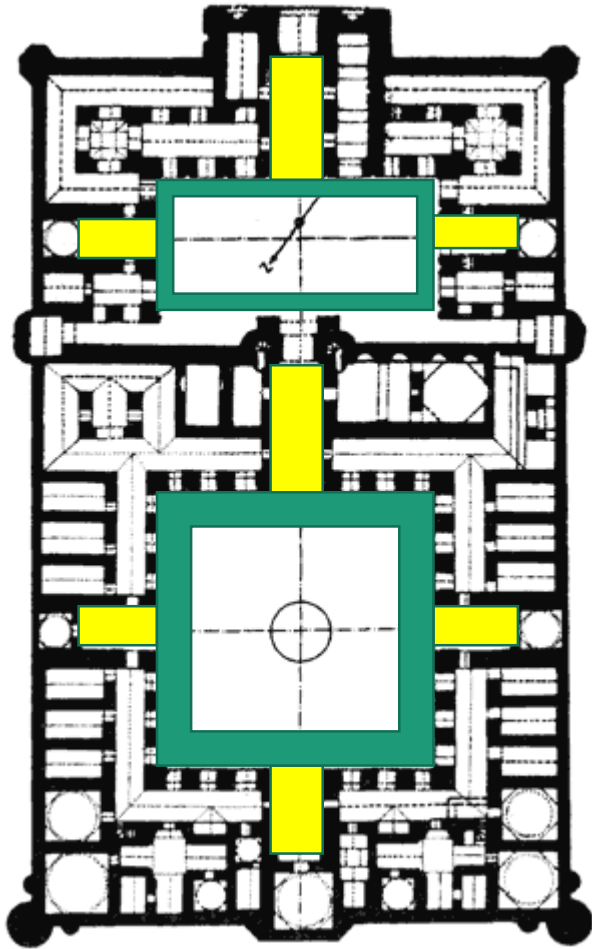

Photo: Arash Shakoorzadeh

FARS NEWS AGENCY

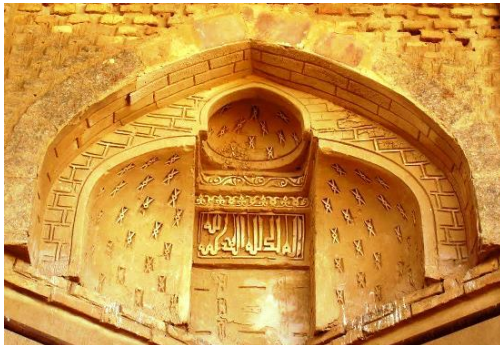
– قرن ۵ (دوره سلجوقی، شیوه رازی)

– مصالح: آجر و گچ

– با دو حیاط (مختص: عامه مردم، اشخاص معتبر)، هر حیاط دارای چهار ایوان به شکل چلیپا و شبستان

کاروانسراها غالباً نزدیک یا چسبیده به بقاع مشهور یا مدارس هستند و در شهرهای بزرگ نزدیک بازار یا متصل به پل‌های معروفند. کاروانسراها به‌طور منطقی به بازارها، یعنی مرکز تجارت و فعالیت شهری منتهی می‌گردد.

بازارها را دولت، مردم خیر و یا خود بازرگانان می‌ساختند.

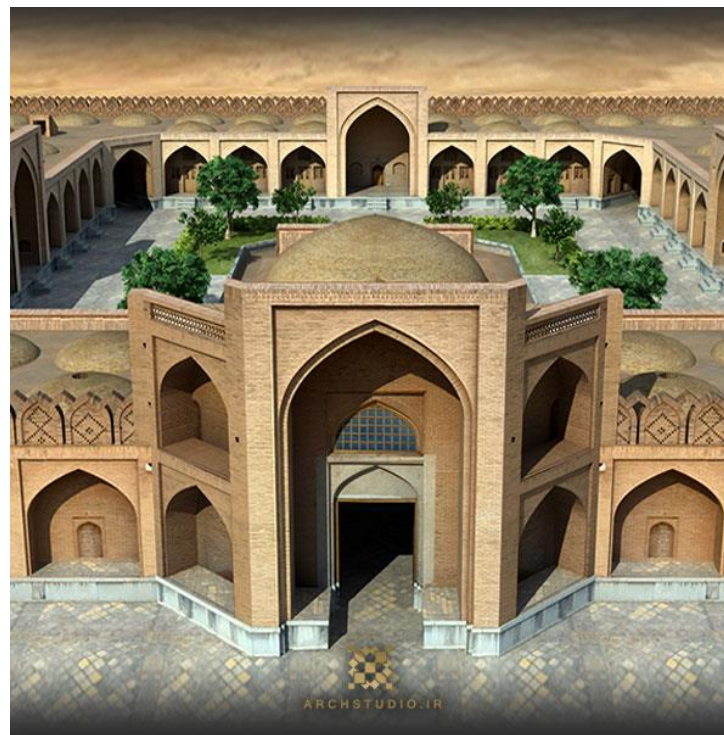
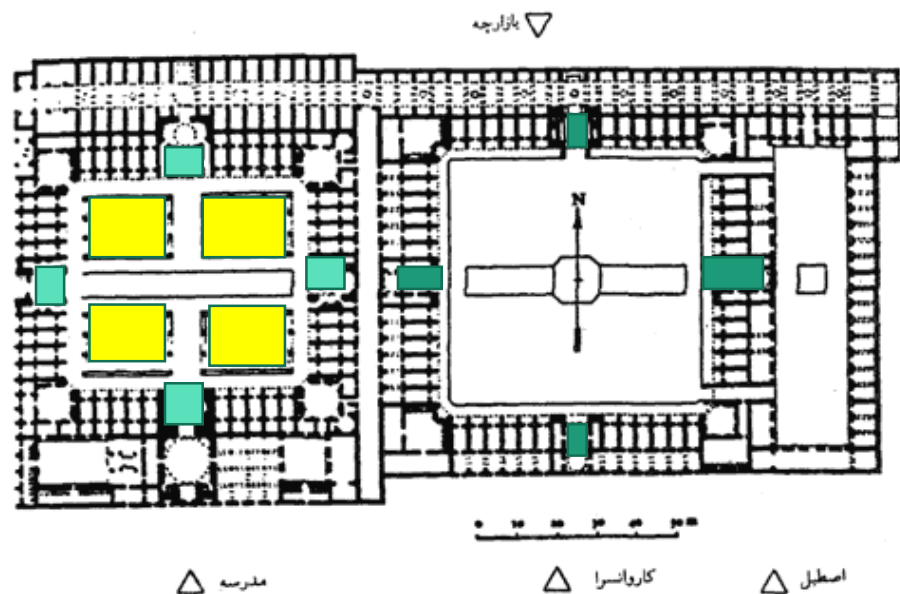

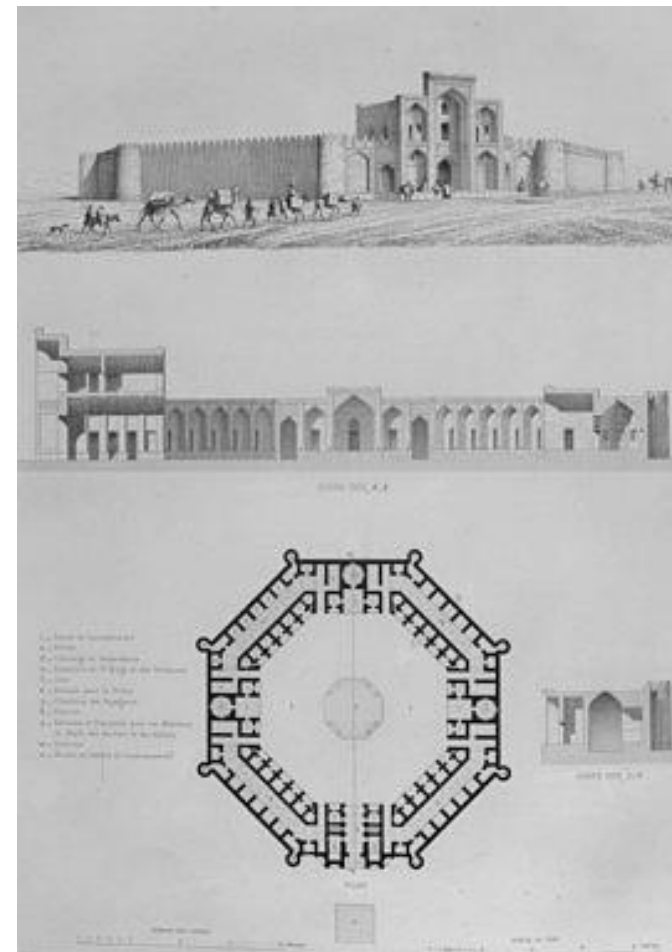
کاروانسرای مادرشاه

اصفهان (هتل عباسی کنونی)

- جنبه اقامتی-تجاری دارد. امنیت افراد در خارج شهر، کمتر از داخل شهر بوده و امکان حمله راهزنان وجود داشته، به همین دلیل کاروانسراهای بین-راهی به صورت یک مجموعه مستقل و قلعه‌مانند احداث می‌شده است، در داخل شهر کالبد فیزیکی و پوسته خارجی کاروانسرا با بافت شهر تلفیق شده و جزیی از آن می‌باشد.

- کاروانسراهای برون‌شهری: اکثراً یک طبقه (به ندرت دو طبقه) و مساحت حیاط و زیربنای آن‌ها نسبتاً زیاد بوده است (به دلیل ارزان بودن قیمت زمین‌های خارج شهر)

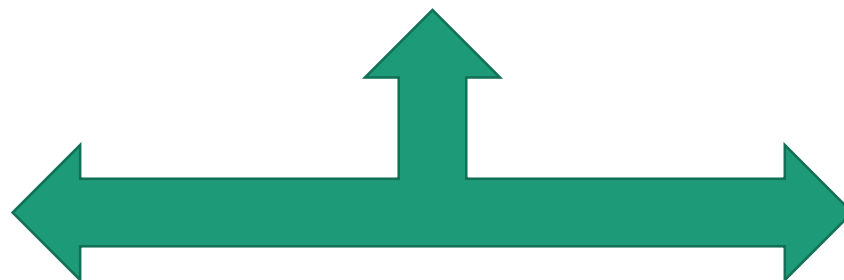

کاروانسرای امین آباد، اصفهان، صفوی (چندضلعی)

کاروانسرای زین الدین، یزد، مدور

کاروانسرای خاتون آباد، پاکدشت، قاجار (تالار ستوندار)

تنوع پلان در ساخت کاروانسراها

